Эхэ найхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабрийн 21-нээ гаранэ

Бүгэдэ арадай газетэ

1994 МАЙ 18
Зунай эхин шарагшан мэгой нарын 8
СРЕДА
Гарагай 4
№ 92 (18934)
Газетын сэн захилай 10 түх.
Хэлсээтэ сэн

Индэр ургаса—үдэр дуриин оролдолгоноо

УҺАЛХАҺАА ОНДОО АРГА ҮГЫ

Ажахы бүхэндэ сабшалан, бэлшээри найжаруулха түсхай шэглэлтэй бригадануд эмхидхэгдэдэг байгаа.

Харин мунөө эдэ бүгэдын мартагдаһанинь харамтай. Мунгэ зөөри үгы, энэзнйнээ уламжалан машина, техникэ олоор хүдэлгэхэ шэнгэн түлшэ, тоһодолгын хэрэгсэл дуталдана, минеральна үтэгжүүлгэшье худалдажа абаха аргагүйбди гээд, һүүлэй жэлнүүдтэ ажахынуд сабшалангай ургаса дээшэлүүлхэ талаар юушье хэхээ болёо шахуу. Газарай хүрьһэнэй дээрэхние һайжаруулха, тэндэ наг шэбхэ, минеральна үтэгжүүлгэ оруулха, уһалха хүдэлмэри мүртэй хэгдэнэгүй. Үнгэрхэдөө ургамал ногоокойнь муудаһан, хүбхэн ургашаһан сабшалан борнойлжо, дискэ шэрэжэ, хүрьһиень сооложо, дээгүүрхиень зөөлэрүүлхэ хүдэлмэри хэдэг ажахы үгы болойхой.

Эгээл энээн дээрэһээ һүүлэй хэдэн жэлдэ аймаг соо сабшалан дээрэһээ үбһэн улам бага абтадаг боложо байна. Жишээлхэдэ, нёдондо урда жэлэйхиһээ зарим тэдыехэ үбһэн абтаашье һаа, бүхыдөө 96.7 мянган центнер үбһэн бэлэдхэгдээ гэхэ гү, али ажахынуудай адуу-һа мал бүдүүн тэжээлээр оройдоол 30—40 процент хангагдаа юм. Зарим ажахынуд буришье бага үбһэ абаһан байна.

Иимэ эрхэ байдалда аймагай хамтын, таряашадай фермерэй), үмсыншье ажахынуудта малай үбэлжэлгэ нилээд хүндэ хүшэрөөр үнгэрбэ. Тэдэнэр гол түлэб ондоо тээһээ зөөжэ асарһан үбһэ хоолоор лэ малаа эдээлүүлжэ гараа гэхэдэ болохо.

Теэд мунөө хабар боложо, ерэхэ намарай ургаса тухай бүхы һанаа сэдьхэлээ хандуулха, хүсэ шадалаа зорюулха сагай ерэзд байхада, үнгэрһэн үбэлжэлгын бэрхэшээлнүүдһээ һургаал абаа гээшэ гүбда? Али үгы гү гэһэн асуудал гарана.

Хэнэйшье мэдэнээр, «хабарай үдэрнүүд жэлые тэжээдэг» гэжэ зон хэлсэдэг гүб даа. Энэл үедэ газараа һайнаар үтэгжүүлжэ, уһалжа, ургасыень дээшэлүүлхэ хүдэлмэри саг соонь хежэ щадаа һаа, ерэхэ намарүбэл элбэг ехэ үбһэ тэжээлтэй байха ха юмбибди.

Энэ талаһаань хаража үзэхэдэ, зарим ажахынуудта энээнние хүсэд ойлгоногүй гээшэ гү, али оройдоо тооногүй гээшэ гү гэхээр болодог. Жишээнь, мунөө аймаг соо байгша оной апрелиин 1-һээ хүдөө ажахын эдлүүрнин газарай ургаса дээшэлүүлхэ хүдэлмэри хэхэ хөёр һара соносхогдонхой. Энэ үе соо ехэшье ажал хэгдэхэ ёһотой байгаа.

Гэбэшье мунөөдэрэй байдалаар ажахынуудта сабшалан, бэлшээри найжаруулха талаар тиимэ тобойсо хафагдама ехэ хүдэлмэри хэгдэнэ гэхын аргагүй. Тон һанаата болбохоор юумэн гэхэдэ, анхандаа совхозуудта байһан уһалуурнин хүсэ ехэтэ техникэ, ута сорго хоолойнууд үригдэжэ тараагдажа һалаа шахуу. Инженернэ түхеэрэлгэтэй уһалуурнин һубаг ханаабууд эзэгүй болошонхой. Үрдынхидал адли эдэ бүгэдые заһабарилжа, хавуһалжа, саг үргэлжэ хүдэлгэжэ байха хүсэн, мунгэ зоорн манай управленидэ баһал үгы.

Үнгэрэгшэ жэлдэ энэ үедэ Хэжэнгын совхозодо газар уһалха 4 бүлүүр станци, мүн Могсохоной совхозодо 3 тиимэ станци байһан юм. Мунөө тэдэнэйнь хэды үлооб гэжэ мэдэхын аргагүй. Бусад ажахынуудта тиимэ техникэнь үгы болгогдоһоор бүрішье үнинэй. Энэ юун дээрэһээ болоноб гэхэдэ, гол түлэб хамтын ажахынуудай тараагдажа, орондонь таряашадай (фермерэй) ажахынуудай эмхидхэгдэхэдэ эдэ бүгэдэнь нишэ тиишээ үригдөө, хаягдаа, эзэгүй боложо һалаа гээшэ.

Энээн дээрэһээ аймаг соо бии байһан 12.385 гектар уһалагдадаг сабшалан, 742 гектар уһатай бэлшээрнин газар саг соогоо ундалуулагдаха гэжэ найдахань гайтай. Мунөө һүүлэй мэдээгээр ажахынуудта һаял 10 гара мянган гектар сабшалан, бэлшээри нэгэ дахин уһалагдаад байна.

Уһалуурнин бүхы хүдэлмэринн эршые эрид шангадхаагүй, бии байһан бүлүүр станци болон бусад техникые, илангаяа инженернэ түхеэрэлгэтэй, мүн юрышье һубаг ханаабуудые дүүрэн хүсэндэнь хэрэглэжэ, үдэр, һүнигүй уһалаагүй һаа, дээрэ хэлэгдэһэн бүхы газарые хаһа саг соонь уһаар хангахань хэсүү ха юм.

Гадна аймаг соо уһалуурнин хүсэехэтэй «Фрегат», «Сигма» болон «Шлейф-Метельский» түхэлэй 8 оньһон түхеэрэлгэ тодхоогдонхой Хэнэйшье мэдэнээр, эдэмнай зайн галай болон трактор, машиныи ехэ хүсэ хэрэглэдэг түхеэрэлгэнүүд болоно Тиимэһээ үнөөхил мунгэ зөөригүйдэжэ ажахынуудшье, манай уһалуурнин системэнүүдэй управленишье тэдэнние хүдэлгэхэ аргагүй байна.

Тэрээн шэнги урдань байһан «50 лет Октября» совхозой Аралай сабшалан уһалдаг түхеэрэлгэнүүдые заһабарилха, һубаг ханаабуудыень һельбэхэ, шэнэлхэ шухала болонхой. Мунгэ зоорнин үгы дээрэһээ баһал эндэ бэрхэтэй байдал тохёолдонхой. Тиибэ ябашье манай управленинхид «Мелиоратор» гэжэ ТОО-гой эмхитэй, мүн «Ородой-Адаг» гэжэ хүдөө ажахын кооперативтай хамһажа, энэ системые хүдэлгэхэ ороддолго гаргажа байна. Энэзнтэй хамта Ажалшын уһалуурнин һубаг ханааб, хаалтые заһабарилха хүдэлмэри хэгдэнэ.

Түгэсхэлдөө ямар тобшолол хэхэб гэхэдэ, хэды хүндэшье һаань, бухы арга боломожөё элсүүлэн хэрэглэжэ, хамаг оролдолгоёо гаргаш, эдэ газараа һайнаар уһалхаһаа ондоо найдамтай арга үгы. Уһалуурнин хаһада нэгэшье үдэр, хоног дэмы бу үнгэрэг лэ.

Д. МУНКИН,
Хэжэнгын аймагай уһалуурнин системэнүүдэй управленнин ахамад инженер.

„Буряад үнэн"-94

ТҮРЭЛ ХЭЛЭМНАЙ ДЭМЖЭГДЭХЭ ҺЭН...

Республика доторнай үндэһэн хэлэн дээрэ хэблэгдэдэг ори гансахан «Байгал» журнал гарадаг. Журналай хуудаһан бүхэнние ирахада, хужарламаар зохёолнууд ялала олон байдаг. Ямаршье сүлөөгүй ябахадаа, энэ журналые бэеһээ һалгаангүй уншажа, һонирхожо ябаха гээшэ юунһээшье үлүү шэнги байдаг. Үндэһэн хэлэнэй баялиг ялала элбэг юм гэжэ буряад хэлэнэй үнинэй багша Дондок Дашеевич Лыгденов хэлэдэг.

Худөөдэ хээрэ адуу малаа манажа, адуулжа, холын бэлшээрнүүдтэ гарахадаа, заатагүй «Байгал» журналаа, «Үнэн» газетэеэ абалсажа ябаад, тэрээндээ намаржа, уншажа ябахадаа, хүнэй тархида элдэбын үгэнүүд тородог, һайн үгын баялиг элбэгтэй байхадань, ямар нэгэ уран зохёолой досоохие гүнзэгыгөөр ойлгоһон мэтэ болодог. Тиимэһээ һонирхомоор зохёол уншахада, тархи соо сэлмэһэн гэхэ гү, али үшөө ондоо бодолнууд бии болоһондол болодог гүб даа.

Тинхэдэ «Байгалда» шүлэгэй мүрнүүд һубарилдан хойно хойноһоо ходо хэблэгдэдэг. Нимэ бүтээлнүүдэй эхилэл бэшэгшэдтэ яаха аргагүй ехэ нулөө үзүүлхэ байһаниинь арсашагүй эли. Мүн баһа рассказууд, очеркнууд, шотаг нютагай түүхэ домогууд, тоонто нютаг тухай, шог ёгто удхатай статьянуудаар юрэдөө, һонирхохо, тэдэнние уншаха гээ һаа, олон юумэн хэблэгдэдэг.

Мунөө сагай эрхэ байдалда буддын шажанай хүгжэлтэ тухай «Буряад үнэн» газетэдэ тон шухала статьянууд гаргагдадаг болоо. Гүнзэгы удхатай шажанай түүхэ, заабариһаа эхилээд, олон ушарнуудые мэдэжэ абаха, юунэй түлөө дасанда ошожо, ямар мүргэл, буянгай түлөө ябанабибди гэжэ хүсэд һайнаар мэдэхын тулада «Байгал» журнал, «Үнэн» газетэ ходо уншажа байбал, олон баримтануудые заатагүй мэдэхэ зэргэтэй болонобди.

«Байгал» журналда «Доржо-Жодбо», «Эрдэнинн Сан Субашад» гэжэ бурханай номууд гараа. Тэдэнние худалдажа абахаяа һанаһан зон магазинуудһаа абаха аргатай.

Буддын шажанай бусад олон заабариннуудые журналда хэблэжэ байбал, уншагшадта ходо туһатай байхань лабтай. Мүнөө нютаг бүхэндэ дуган, дасангуудай бодхоогдожо байхадань, одоол сагнай эрьежэ, һайн байдал ерэхэнь гэжэ хүн бүхэн сагаан сэдьхэлээ дэлгэн, абари зангаа зөөлөрүүлэн, хоорондоо үгэтэй, хүүртэй болоһоной байна гэжэ тэмдэглэхээр.

Мүн баһа 14-дэхи Далай-ламын намтар «Байгал» журналда гарахаар хараалгданхай гэжэ журналай харюусалгата секретарь Г-Д. Дамбаев хөөрэнэ. Үндэһэн буряад хэлээ шудалхадань, үхибүүдтэ, наһатайшье хүмүүдтэ «Байгал» журнал, «Үнэн» газетэ аргагүй туһатай болоно гээшэ ааб даа.

Теэд үндэһэн хэлэн дээрэмнай хэблэгдэдэг үдэр бүхэндэ гарадаг «Үнэнние» тоохогүй хүнүүд байдаг. Тиин үндэһэн буряад хэлэтэй газетэ, журнал городой зоной газаа, досоогуур уншажа ябахыень огто харахагүйш. Хараха бүхэндэ гансалород хэлэн дээрэ гарадаг газетэ шагаадаг, уншадаг байна.

Республикэ киоскнуудта «Буряад үнэн» худалдаандa гарадаггүй шахуу. Хүнүүдэй абадаггүй дээрэһээ «Үнэн» газетэ наймаанда хомор болоо юм гү—мэдэхын аргагүй даа.

Буряад хэлэн дээрэ гарадаг газетэ гүрэнэй болоһон гээд, саашадаа үндэһэн хэлэн хото соомнай даншье тоогдоногүй гээшэ гү?! Магазинуудай нэрые буряадшалдаг, эд бараа, эдеэ хоолой зүйлнүүдые буряадшалжа нэрлэдэг болоо һаань, энэмнай юун гэһэн удхатайб, ямар нэрэ гээшэб гэжэ хүн бүхэн асуудагшье, һонирходогшье болохо.

Эдеэнэй зүйлнүүдые дуулыень буряад нэрэтэй болгобол, хаана ошохо юм, тал мүдшье һаань, буряад хэлые үндэлдэг болохо һэн. Мүнөө худөөдэ эхин класснаа ахуулаад, үндэһэн хэлээ шудалхадаа, «Байгал» журнал, «Буряад үнэнние» заатагүй хэрэглэдэг, уншадаг, шүлэг, рассказ бэшэжэ туршадаг болоһон һургашадшье үсөөн бэшэ.

«Байгал» журнал, «Буряад үнэн» үндэһэн хэлэнэй эгээл ёһотой һургаалынь, ёһотой үндэһэ ёариймтань боложо үгэнэ. Тиимэһээ эдэ хөёр һонинуудтаа захил хэжэ, ёһо заншалаа, буддын шажанай буянгые саашань хүсэд һайнаар мэдэхэ болохо хэрэгтэ эдэ хэблэлнүүдһээ һурташаа абажа байхамнай аргагүй ехэ туһатай, аша сэнтэй байхань дамжаггүй.

Д. ДУГАРОВ.

Улаан-Удэ хото.

Буряад Республикын Министрнүүдэй Советдэ

ҺАБАРИИН АЖАХЫ ХОЛХОЗ БОЛОБО

Захто-барилгын эсхэмжэлгын комитедтэ даалгагдаба.

Хоргын колхозые аймагай хүдөө ажахын управленинн бүридэлдэ оруулжа, бухы юумыень абаха (дамжуулха) комисси бии болгохо гэжэ Яруунын аймагай өөһдыгөо Хоргын колхозо хүтэлбэрилгын гулваада даалгагдана.

Хоргын колхозо Озёрнын захто-барилгын управленинн хүтэлбэрилгэтэй хамта хүдөө ажахын продукци үйлэдбэрилхэ, бэе бэедэнь ашаггай байхаар тэрэнээ хүдалдаха хэлсээ баталха ёһотой гэжэ Буряад Республикын Министрнүүдэй Советдэй тогтоол соо заагдана.

Газарай үрэжэл һайжаруулха габшагай хоёр һара

УЛГАНАМНАЙЛ БИДЭНЭЭ ТЭЖЭЭХЭ

Урда жэлнүүдтэ, үшөө Уланхаанай совхоз байхада, Улгана голһоо эхи абадаг Хүшэгэрэй, Намаагай, Гараанаай, Уланхаанай һубаг ханаабууд саг соогоо заһабарилагдадаг, һэльбэн шэнэлэгдэдэг бэлэй. Эндэ совхозой мелиораторааp удаан хүдэлһэн Жамбо Ринчиновой үүргэ ехэ байһан. Мүн бидэнэр, луговодууд мини һуудагүй һэмди.

Жэл бүри март, апрель һарануудта Улгана голой эхиндэ заатагүй ошожо, 1000 метртэ элһэ хаяжа, ханаабаар голлуулжа, уһаяа залажа асардаг һэмди. Юуб гэхэдэ, голлуулһан ханаабаар уһан сабшаланда эртэ хүрэдэг бшуу. Голлуулаагүй уһан ой модон соогуур дуран соогоо урдахадаа, ондоо тээшээ ябашадаг. Харин мунөө һүүлшын жэлнүүдтэ энэ хэрэгтэ луговодуудай һаналаа табихала болёод байһамнай тон буруу. Үбһэ тэжээлээ нөөсэлжэ абамсаараа намартаа ханаабуудаашье сэбэрлэхэсэ, хаалтануудыеньшье һэльбэн шэнэлхэ, заһабарилхаяа болишообди.

Улгана голһоо сабшалангаа уһалаагүй һаа мунөөнэй таряашадай ажахынуud ойн модон соо гал түймэр һэргылхэ, наринаар ябаха талаар шанга эриитэ табигданагүй. Харуулай нинДэлгэнүүдтэ, ойн түймэрнүүдые унтараалгада мунгэ зөөри багаар һомологдоно. Тиимэһээ Забайкалинн авиабазын хүсэн хүсэдөөр хэрэглэгдэнэгүй.

Буриад Республикын «Ой модон тухай» Хуулида нэмэлтэнүүдые, хубилалтануудые хараада абан, «Буряад Республикын ой модо гал түймэрһөө һэргылхэ дүриимүүд» баталагдаба гээд онсолон заагдаба. Хүдөө ажахын болон эдеэ хоолой талаар министерство, «Агролесс» нэгэдэл ойн харуулай албанние нормативтай зохилдуулан бүридхэхоор, радио-холбооной түхеэрэлгэнүүдээр хангахаар уялгалагдаа.

Ой модо гал түймэрһөө хамгаалха хэмжээнүүдые богони саг соо бэслүүлхээр «Буряатавтодор» предприяти, «Буряатэнерго» бүлгэм уялгалагдаба. Акционернэ «Электросвязь» бүлгэм, Улаан-Удын городской телефонно станци Заудинскын, Иваргын, Улаан-Удын лесхозуудта телефонуудай таһалгаряагүй хүдэлмэрние хангаха зэргэтэй. Буряад Республикын Ойн ажахын, мүн Дотоодын хэрэгүүдэй министерствэнүүд зоной илангана олоороо ябадаг газарнуудта хамтын постнуудые табиха, ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулха зэргэтэй гэжэ тогтоол дотор тэмдэглэгдээ.

ТҮЙМЭРҺӨӨ ХАЛХА ТУХАЙ

Ой модо хэрэглэгшэдтэ, гүрэнэй «Буряатавтодор» предприятида, акционернэ «Бурятэнерго» нэгэдэлдэ ой модон соо гал түймэр һэргылхэ, наринаар ябаха талаар шанга эриитэ табигданагүй. Харуулай нинДэлгэнүүдтэ, ойн түймэрнүүдые унтараалгада мунгэ зөөри багаар һомологдоно. Тиимэһээ Забайкалинн авиабазын хүсэн хүсэдөөр хэрэглэгдэнэгүй.

Буриад Республикын «Ой модон тухай» Хуулида нэмэлтэнүүдые, хубилалтануудые хараада абан, «Буряад Республикын ой модо гал түймэрһөө һэргылхэ дүриимүүд» баталагдаба гээд онсолон заагдаба. Хүдөө ажахын болон эдеэ хоолой талаар министерство, «Агролесс» нэгэдэл ойн харуулай албанние нормативтай зохилдуулан бүридхэхоор, радио-холбооной түхеэрэлгэнүүдээр хангахаар уялгалагдаа.

Ой модо гал түймэрһөө хамгаалха хэмжээнүүдые богони саг соо бэслүүлхээр «Буряатавтодор» предприяти, «Бурятэнерго» бүлгэм уялгалагдаба. Акционернэ «Электросвязь» бүлгэм, Улаан-Удын городской телефонно станци Заудинскын, Иваргын, Улаан-Удын лесхозуудта телефонуудай таһалгаряагүй хүдэлмэрние хангаха зэргэтэй. Буряад Республикын Ойн ажахын, мүн Дотоодын хэрэгүүдэй министерствэнүүд зоной илангана олоороо ябадаг газарнуудта хамтын постнуудые табиха, ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулха зэргэтэй гэжэ тогтоол дотор тэмдэглэгдээ.

Хабарай тарилга-94

ЯҺАЛА ЖЭГДЭ ЯБУУЛАГДАНА

Үнгэрһэн һарын, мүн энэ майн эхээршье сагай уларилай тогтуургүй байгаалые һаань, таряашадай ажахынуудай «Сибиряк» нэгэдэлэй бухы отделенинүүдтэ хабарай тарилгын хүдэлмэри һаатал һамшангүй ябуулагдана.

Бүри апрелиин 28-һаа хойшо эндэхид зарим газарта эртын наар хахалжа, сэбэр паараа борнойлжо, культивации хэжэ, хүрьһэндэнь минеральна үтэжүүлгэ оруулжа эхилээ юм. Тингэжэ тарилгын урда тээ 1500 гектар паарай дээрэхи хүрьһэн жэгдэлэгдэһэн, 1000 гектарта үтэгжүүлгэ оруулагдаһан, горитой газар хахалагдаһан байна.

Эблэлэй ахамад агроном Ю. В. Усольцевой хэлэнэнэй ёһоор, Түнхэнэй (эрхилэгшэнь Ю. В. Плотников), Түхэреэнэй (эрхилэгшэнь Н. Ю. Сороковиков) отделенинүүдэй механизаторнууд тарилгын хүдэлмэрние эршэмтэйгээр ябуулна.

Һүүлэй мэдээгээр эблэлэй бухы отделенинүүдтэ бүхыдөө таригдаха ёһотой 3500 гектар оросһо тарианай ехэнхинь таригдаа. Эртын тарилга гол түлэб хүдэлмэринн арбан үдэр соо дүүргэгдэхээр хараалагдана. Мунөө эндэ тарилгын 22 агрегат таряаран дээрэ үглөөнһөө үдэшэ болотор бүлна һаатаагүй ябана.

Үрэнэн, үтэгжүүлгэ, техникын түлшэ, тоһон гэхэ мэтэ хүсэд хүрэхөөр бэлдэгдэнхэй.

А. БОБКОВ.

Түнхэнэй аймаг.

ДҮРБЭН СТАНЦИ ХҮДЭЛГЭГДЭНЭ

«Рассвет» колхоз нёдондо жэлдэ 943 гектар нуга саблаанагай гектар бүриһөө дунда зэргээр 12,3 центнер ургаса хүряажа абаа, һэнэ. Иимэ бага ургасын гол шалтагаанинь гэбэл, тракторнуудта, бүлүүр станцинуудта хэхэ тоно түлшэ дуталдаһан байгаа бшуу. Дүршэлтэй луговод Василий Тимофеевич Афанасьевай даадаг звеногой гэшүүд даалгагдаһан талмайнгаа гектар бүхэнһөө 17,1 центнер ногоо хүряажа, ажахы дотороо эгээл эрхим үрэ дүн түйлаһан габьяатай.

Республикэ дотор апрелиин 15-һаа эхилээд, газарай үрэжэл һайжаруулха габшагай хоёр һара соносхогдонхой гэзшэ. Энэ ажахын луговодууд табигдаһан энэ хэмжээ ябуулгын зарим хубинуудыень хэрэг дээрэнь бэслүүлжэ байна. Афанасьевай звеногойхид мүнөө нуга сабшалан дээрээ түлэг хүдэлжэ эхилэнхэй. Эдэнэр «Красный Яр» гэжэ газараа уһалдаг уһалуурнингаа ханаабуудые саг соонь сэбэрлээд, амидаралта уһаар ундалуулжа захалба. Уһалхынгаа урда тээнь нуга сабшалангуудаа бургааһа модоһоонь арилгажа үрдинһэн байха юм. Звеногой луговодууд эдэ үдэрнүүдтэ элшэ хүсөөр хүдэлгэгдэдэг хөёр, дизельнэ нэгэ бүлүүр станци хүдэлгэжэ, 510 гектар талмайгаа нэгэ дахин уһалжые ороддоно.

Николай Евдокимович Ткачевой хүтэлбэрилдэг звеногой коллектив даалгагдаһан «Большой остров», «Березовый остров», «Забока» гэжэ газарта оршодог 190 гектар нуга сабшалангаа апрелиин һүүл багаар ундалуулжа захалба. Тоно түлшын дуталдаһан дээрэһээ тэдэнэр бии байһан бүлүүр дүрбэн станциингаа хоёрыень даб дээрэ хүдэлгэжэ байна.

В. ДАМБАЕВ,
мэнай штатнабэшэ корр.
Бэшүүрэй аймаг.

Уншагты, танилсагты:

2-дохи нюурта. «Сээжэ-Бургалтайн сэнтэй эрдэмэй гуламта» — Захааминай аймагай Михайловкын дунда һургуулинн 100 жэлэй ойдо зорюулагдаһан тусхай хуудаһан.

3-дахи нюурта. «Арадтаяа хамта, хуби заяаень хубаалдажа...» — Буряадай уран зохёолшодой XI съездын тоосоон. Дайнай үеын буряад дуун. М. Балданова: «Дуунда ехэ дурахтайб».

4-дэхи нюурта. Республикын соёлой болон искусствын һонин. Спорт. В. Сыдеев: «Баатар сэрэгшын дурасхаалда»; «Багшанарай дээдэ һургуулида» — суглуулбари.

Буряад Республикын Верховно Соведэй Президиумдэ

Хүндэтэ нэрэ зэргэнүүд

Хүүргэнүүдые барилгада габьяатай байнанайнь, үнэ удаан саг соо оролдосотойгоор хүдэлһэнэйнь түлөө Буряад Республикын Верховно Соведэй Президиум 1994 оной мартын 25-най Зарлигаар «Хүүргэ барилгын 34-дэхи отряд» гэһэн акционернэ бүлгэмэй хүдэлмэриннидэ хүндэтэ нэрэ зэргэнүүдые олгобо гэбэл:

«Буряад Республикын транспортын габьяата хүдэлмэрилэгшэ»

Киселев Юрий Павловичта — автомобилиин жолоошон.

Коркин Павел Александровичта — автомобилиин жолоошон.

Петренко Николай Григорьевичто — автомобилиин жолоошон.

«Буряад Республикын габьяата барилгашан»

Борисов Михаил Ивановичта — хабсаргагша.

Трофанчук Владимир Григорьевичто — ахамад инженерэй орлогшо.

«Буряад Республикын габьяата инженер»

Повалюхин Владимир Федоровичто — таһагай начальникай орлогшо.

Хүндэлэлэй грамотанууд

Үйлэдбэридэ амжалтануудые туйлаһанайнь түлөө Буряад Республикын Верховно Соведэй Президиум 1994 оной мартын 25-най Зарлигаар «Хүүргэ барилгын 34-дэхи отряд» гэжэ акционернэ бүлгэмэй хүдэлмэриннидые Буряад Республикын Верховно Соведэй Президиум 1994 оной мартын 25-най Зарлигаар «Хүүргэ барилгын 34-дэхи отряд» гэжэ акционернэ бүлгэмэй **Хүндэлэлэй грамотаар** шагнаба гэбэл:

«Буряад Республикын габьяата энергетик»

Бухольцев Александр Ивановичта — ахамад энергетик.

Бжезовский Леонид Леонидовичые — механик.

Гойло Владимир Михайловичые — үрэмдэгшэ.

Киверин Сергей Сергеевичые — кочегар.

Коновалова Мария Николаевнае — арматурщик.

Потанина Ирина Захаровнае — барилгын лабораторинн начальник.

Румянцев Николай Григорьевичые — акционернэ бүлгэмэй генеральна директорэй орлогшо.

Семихватский Владилен Александровичые — ахалагша механик.

Фарков Николай Васильевичые — электро-гагнуушан.

Харсун Александр Андреевичые — автокранай машинист.

* * *

Һургуулинн наһа гүйсоедүй хүүгэдые хумүүжүүлгэдэ үнэ удаан саг соо оролдосотойгоор хүдэлмэрилһэнэйнь түлөө Буряад Республикын Верховно Соведэй Президиум 1994 оной мартын 25-най Зарлигаар «Хүүргэ барилгын 34-дэхи отряд» гэжэ акционернэ бүлгэмэй спортын ба физическэ культурын тэлаар методистинструктор **Адактуев** Иннокентий Николаевичта, «**Буряад Республикын физическэ культурын габьяата хүдэлмэрилэгшэ**» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгобо.

* * *

Спортын нинтэ хүдэлмэри хүгжөөлгэдэ габьяатай байнанайнь түлөө Буряад Республикын Верховно Соведэй Президиум 1994 оной мартын 25-най Зарлигаар «Хүүргэ барилгын 34-дэхи отряд» гэжэ акционернэ бүлгэмэй спортын ба физическэ культурын тэлаар методистинструктор **Адактуев** Иннокентий Николаевичта, «**Буряад Республикын физическэ культурын габьяата хүдэлмэрилэгшэ**» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгобо.

Сээжэ - Бургалтайн Сэнтэй эрдэмэй үлгы

Галина Базаржапова

ЗУУНХАН ЖЭЛДЭ ОРШОНХОЙЛ

Сөөжэ-Бургалтайн сэлюундэ
Сэнтэйл мүндэлһэн һургуули,
Сөөжэ, ухааем һоноржуулһан
Сэсэнхэн һургаалай гуламта—
Зэдэ голой оршондо
Зуунхан жэлдэ оршонхойл!
Зурааша уран бэлигтэнээ,
Зугааша дорюун шабинараа,
Золгохоор үүдээ сэлинхэй
Золоо дэлгэр дэлгээнхэй—
Зэдэ голой оршондо
Зуунхан жэлдэ оршонхойл!

* * *

Минии зүрхэн—хонхохон
Минл жэнгирнэ—хонгорхон,
Мэнэл хэшээлдэ орохом гү?
Мянһарһэн багшатай ушархам гү?
Минии сэдьхэл—сэлмэгхэн
Мэшээсэн сөгтой—һэргэгхэн,
Мэдэгдээгүй үзэг шудалхам гү?
Мэдэсын далай руу тамаржам гү?

ЭРДЭМ МЭДЭСЫН ГУЛАМТА

Михайловка гү, али буряадаараа Сөөжэ гэжэ нэрлэгдэһэн һуурин Зэдэ голой зүүн бэедэхи Сөөжэ гэжэ нэрэтэй баруун һалаагайнь эхиндэ оршодог юм.

XVIII зуун жэлдэ эндэ Забайкалиин хасагуудай сэрэгэй Харацайн отделениин Сөөжын хилын харуул байгуулагдаһан түүхэтэй. Эндэ алба хэхээ ород хасагууд Россин элдэб губернинүүдһээ нишэ гэр бүлөөрөө зөөжэ ерэдэг болоо һэн ха. Тиин Зарубинтан, Корнаковтон, Злыгостевтэн, Максимовтан, Мардоленовтэн, Островскитон, Поповтон, Сокольниковтон, Фалилеевтэн, Яньковтон болон бусад бии боложо, үри саданарынь түбхинэн, олошорон, үдөө һааб даа. Байн Сөөжын хасагуудай харуулда түрүүшын атаман Михайловай нэрэ үгтэжэ, Сөөжэ һуурин Михайловка гээд нэршэһэн түүхэтэй юм даа.

XIX зуун жэлэй эсэс багта эндэ Цэжэйн церковно-приходско һургуули нээгдэ. Тэндэ хасагуудай үхибүүд һурадаг байгаа. Тэрэнһээ гадна хүнэй түрөхэдэ, наһа барахада, гэр бүлэ болоходо хэгдэдэг граждан ёһо гуримууд тэндэл бүтээгдэдэг байһан гэхэ. Цэжэйн церковно-приходско 3 классай һургуули 1919 он болотор байһан байна.

Харин 1924 ондо Михайловка һуурида 4 жэлэй һуралсалтай эхин шатын һургуули нээгдээ. Түрүүшын үедэ тэндэ заахан багшанарай нэрэ соло мэдэгдэнэгүй. Харин 1932—1936 онуудта Фёдор Зиновьевич Корнаков тус һургуулиие даадаг, Александра Ивановна Волкова Татарников (нэрэ, обогынь мэдэгдэнэгүй) хоёр багшалһан байна.

Михайловкын 4 жэлэй һургуули дүүргэгшэд һуралсалаа колхозой залуушуулай (ШКМ) Үлэгшэнэй дунда һургуулида үргэлжэлүүлдэг болоо. Тэрэ һургуули түгэсхэгшэдэй нэгэн Борис Владимирович Мардаленов байһан юм.

Б. В. Мардаленов Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда шалгарһанаараа мэдээжэ. Тэрэ Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын дайнай хоёр шатын ордендо, Улаан Одоной, Александр Невскийн орденуудта болон дайшалхы бусад шагналнуудта хүртэнэн байна.

Дайнай һүүлээрхи жэлнүүдтэ директорээр хүдэлһэн, Буряадай АССР-эй ба Россин Федерацийн һургуулинуудай габьята багша К. К. Фалилеева биологи болон географи зааха зуураа һурагшадаа байгаалидаа, хизаар орондоо дуратайгаар хүмүүжүүлхэ талаар айхабтар ехэ хүдэлмэри хэһэн юм. Тэрэнэй хүтэлбэри доро 1954 ондо һургуули шадарай участок эмхидхэгдэжэ, саашадаа ёһотойл ботаническа саад шэнги болоо һэн.

Клавдия Кирилловна Фалилеевагай һайн һайхан хэрэгые биологи, географийн залуу багша А. Злыгостев амжалтатайгаар үргэлжэлүүлээ бэлэй. Тиин Михайловкын дунда һургуулиин саад холо сйгуур суурхажа эхилһэн юм. Эндэ биологёор районой болон республикын хэмжээнэй семинарнууд үнгэргэгдэдэг болоо. Һурагшад хэжэ байһан ажалайнгаа дүнгүүдээр урмашадаг боложо, үнгэрхэдөө, энэ һургуули 1958 ондо дүүргэһэн һурагшад ондоо тээшээ ошонгүй, түрэл һургуули шадараа колхоздоо хүдэлхэеэ үлөө һэн.

1960-аад онуудта Михайловкын дунда һургуули хүдөөгэй һургуулинуудай дундаһаа түрүүшүүлэй тоодо һуралсалаа үйлэдбэритэй нэгэдхэжэ ябуулдаг болоо һэмнай. Һургуулиин директор С. П. Дугаровай хүтэлбэри доро эндэһээ тусхай үнэмшэлгэтэй трактористнууд гарадаг болоо юм.

Михайловкын һургуулиин багшанарай коллектив урда үеынгөө багшанарай һайн һайхан заншалнуудые мүнөөшье үргэлжэлүүлһээр гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Багшалха, заахадаа онсо абьяастай, тиимэһээ үндэр дээдэ нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэһэн П. Д. Егорова, И. К. Злыгостев, Б. С. Баиров, Д. Я. Баева, Л. А. Бакшеева, Т. М. Белобородова, Ц.-Д. Гырылова, М. Н. Островская, Д. Д. Тулунова болон бусадые мүнөө дурдангүй аргагүй. Ургажа ябаа залуу үеэнние хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ тэдэнэр бүхы хүсэ шадалаа, эрдэм мэдэсээ дууньень үгэһэн байна бшуу.

Нимэ багшанарайнгаа мэргэжэлдэ дурлажа, наһанайнгаа хэрэг болгоһон һурагшадынь өөһэдөө мүнөө хүндэтэй багшанар болоод ябана. Жэшээлхэдэ, Прибайкалиин районой Комын дунда һургуулиин директор байһан Н. А. Корнаков, Улаан-Удын 51-дэхи һургуулиин һуралсалай талые даагша А. Ф. Сокольникова, БГПИ-гэй багша В. Г. Мунгалов болон бусад. Богонёор хэлэхэдэ, Михайловкын һургуули дүүргээд, элдэб мэргэжэлтэй болоһон хүнүүдые арадай ажахын ямаршье һалбарида, хаанашье олохоор ааб даа.

1960-аад онуудай эхеэр Д. Тогмитовай Шэтын мединститут дүүргэхэдэ, түрүүшын врачтай болобобди гэжэ хүхилдөө һэмди. Тэрэнэй һүүлээр энэ мэргэжэл шэлэгшэд олошороо бэлэй.

Тиихэдэ хүтэлбэрилхы тушаал дааһаншье хүнүүд олдохо. Д. Н. Бакшеев Михайловкынгаа сельсоведэй түрүүлэгшээр хүдэлөө, Ц-Д. Гырылов колхозой түрүүлэгшэ, партийна болон совет хүдэлмэридэ ябаа. Нютаг соohоо байха районһоошье гадуур һайнаар хүдэлжэ ябаһан бараг хүбүүд, басагад мүн лэ олон юм.

Зуун жэлэй намтартай һургуули тухайгаа хөөрэхэ болоо һаамнай, сагшье, саарһаншье ехэ хэрэгтэй. Сагай эрхэ байдалаар ажаллажа байһан Михайловкын дунда һургуулиин багшанарай коллектив бии байгаа баян дүй дүршэлөө улам арьбадхан, шэнэ ёһоор хүдэлхэ, ажаһууха эрмэлзэлтэй байна.

Б. ДОРЖИЕВ,
түүхын эрдэмэй кандидат,
О. НАЙДАНОВА,
Михайловкын дунда һургуулине дүүргэгшэ.

ҺУРАЛСАЛАЙ ЖЭЛНҮҮД—жэгтэй, һонирхолтой, хабатай үе лэ. Эрдэм номой эхи үндэһые юрэл шудалаад ябаһан үе бэшэ, харин оршолон дэлхэйтэй танилсажа, олон янзын нюусануд тухайнь мэдэжэ абахые илангаяа хүсэдэг, эрмэлзэдэг үе ха юм. Наһанайнгаа энэл хаһада оршон боложо байһан юумэдэ хайша хэрэг хандадаг бэшэ, харин гайхалаа барадаг, һонюушархадаг, ямар нэгэн үйлэ ушарай уг унгиие тааха тайлбарилхые оролдодог гэшэбди.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Михайловкын һургуули дүүргэнэн ахалагша классуудай һурагшадые харанат. Ажабайдал намайе ямар таабаринуудтайгаар уггана гэһэн хүлеэнги харасатай гэжэ нэгэн тухайнь хэлэмээр ха. Харин нүгөедэ хүбүүнэй нюдэндэ—эдир наһанай эрэлхэг шогууша ульһа баяр бадарна. Үгышье һаа, нимэ жаргалтай, залитай хаһадаа ябаһан намайе та яахабта гэһэншүү гү?

Бү мэдэс. Хүнэй хуби заяан, ажамидаралай зам тухай дүрэ зурагаар тухайлаһ хэлэхэ эди шэдитэй бэшэшье һаа, эдэ хүбүүднай байдалаа түбхимүүлхэ бараг шадалтайнууд гээд лэ гүйсэд баталмаар байна. Юуб гэбэл, Даша Гармаев Василий Жаркой хоёр үйлэдбэрийн практика гарахадаа — хони хайшалхадаа, овощ ургуулхадаа, бусадһаа шударгы һэн гээд багшанар зааталгүй дурдадаг.

Манай һургуулида ажалда дуратайгаар һурган хүмүүжүүлгэ анхан сагһаа бодото эрилтэнүүдтэ хүрэмөөр юм. Механизаторнуудай кадрнууд эндэһээ олоор һуран гараа һэн. 1975 онһоо ажалай ба амаралтын «Бригантина» лагерь хүдэлжэ эхилээ. Түрүүшээр тус лагерь фермын дэргэдэхи гэрхэн, палаткануд соо байрладагшье һаа, ямаршье сагта һайнаар хүдэлдэг гэжэ суурхаһан байна.

Лагерийн шэнэ байшан гэрэй баригдахада, одоол ехэ баяр болоо һэн. «Һуурин нютаг—шинии гэр, энэ гэр соо шин ээзэншэ» гэжэ хүүгэдые нэгэдэхи класснаа эхилээд һургадаг һэмди. Үхибүүдые һургуулида, гэртэнь, бригадада хүдэлгэжэ һургахын тула бүхы юумэн хэгдэдэг бэлэй.

Бригадын, удаань ажалай болон амаралтын лагерийн хүтэлбэрилэгшөөр алар 25 жэлэй туршада Долгор Дымбеевна Тулонова хүдэлөө һэн. 1973 ондо ород хэлэ, литературын багша К. Ц. Лужанова, Д. Д. Тулоновагай туһалагша боложо ороод, хоюулан ехэл өбтэй ажаллаа.

1983 оной декабрь һарада аймагай «Ажалай туг» газетэдэ ингэжэ бэшэгдээ һэн. «Багшанар Д. Д. Тулоновагай, К. Ц. Лубсановагай хүтэлбэри доро ажалай ба амаралтын лагерийн гэшүүд 4000 хөөн хайшалаа, 100 центнер халаахай, шэмэтэ тэжээл, 6000 центнер үбһэ бэлэдхээ. Долгор Дымбеевна нэгэ мүһэн зайн галай хүсөөр хонь хайшалдаг пунктые даагша байгаа.

8-9-дэхи классуудай 36 һурагша хонь хайшалдаг һэн. Эдэнэр 4000 хонь арбан үдэр соо хайшалжа дүүргэнэн юм. Хүдэлмэринь һайн шанартай гэжэ мэдэрэгдээ, совхозой мэргэжэлтэдтэ ямаршье гомдол үгы».

1989 он болотор Д. Д. Тулонова эндэ хүдэлөө. Һүүлэй жэлнүүдтэ хурьгадые тэжээн харуулһалдаг басагадай бүлэгые хүтэлбэрилдэг һэн.

Эхин классуудай багшаар олон жэлдэ ажаллаһан Долгор Дымбеевна юрын хүтэлбэрилэгшэ бэшэ, хамгаалагшань, тогоошониинь, юрэнхыдоо эхэ мэтэ байгаа. Клавдия Цыденжаповна—һайхан сэдьхэлтэй, хүмүүжүүлгэ урагшатай ябуулдаг, үхибүүдэй сүлөө сагта наада эмхидхэдэг, тэдэнтэй суг хүдэлдэг бэлэй. Лагерийн ажабайдал аргагүй һонин, 8—10-дахи классуудай һурагшад эндэ тудахые ехэл оролдодог байгаа.

...Зунай үглөөгүүр хүбүүд, басагад шүүдэртэй ногоон соогуур хадын тунгалаг арюухан горхон тээшэ гүйлдэн ошодог һэн. Зарядка хэһэнэй удаа тусгаар түхеэрэгдэһэн столово соо һуриннуудаа эзэлхэ. Тэрэ үедэ хоол гээшэ элбэг һайн, базова предприяти — совхоз мүнгэ зөөри гамнадаггүй байгаа.

Жэл бүри лагерийн үхибүүд нютагай аршаануудта хүрэжэ, тэндэ спортивна мурысөөнүүдые эмхидхэдэг һэн. Түүдэгүүд носожо, дуунууд зэдэлхэ—гоёл байгаал даа. Үхибүүд сраг... бодомжолдог бэлэй... дэй үдэрнүүд тон... тойгоор үнгэрдэг... герьта бэлэг сэлгэ... рэлхид асардаг, хүн... сэлдэдэг байгаа.

Ажалай ба амар... герьта олон жэлэй... амжалтатай ажалаа... гор Дымбеевна Ки... денжаповна хөөрө... ясхалан хүргөөд, ... урагшаа һанзатай, ... хы сэдьхэлтэй, ам... дэ, бэе элүүр байм... сэнэбди.

В. П... һургуулиин д...

«ҺУУРИН НЮТАГ—ШИНИИ ГЭР»

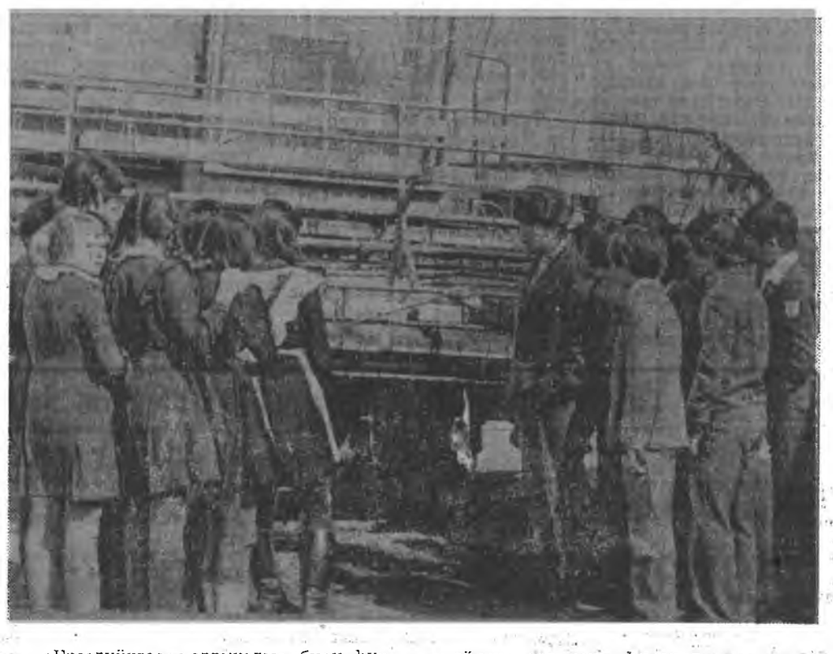

«Ерээдүйнгөө мэргэжэлые бүри һургуулида ябажа байхадаа шэлээ һэмэ»,— гэжэ хэн нэгэнэй хэлэхые дуулаа һаа, энэмнай ажалай хэшээлнүүдэй, үйлэдбэриин практикын үрэ дүн гээд ойлгодогбди. Багша-инструктор В. П. Злыгостев хүдөө ажахын машинануудай оньһон байгуулгые шадамар бэрхээр ойлгуулдаг тэжэ һургуули соогоо мэдэжэ юм. Һургаһан шабинарайнь олониинь хүдөө ажахын институт, техникум дүүргээ, механизаторнуудай мэргэжэл шудалаа. Мүнөө багшадаа тэдэнэр баярые хүргэжэ байдаг.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: В. П. Злыгостев.

АЖАЛААР ХҮМҮҮЖҮҮЛГЭ АШАТАЙ

Манай һургуули дүүргэһэн зон үргэн ехэ ороп соогуураа таран хүдэлнэ. Хүн бүхэниинь һурагшадай үйлэдбэриин бригада тухай һайн һаңхан дурсалга сэдьхэлдээ үлөөһэн ёһотой.

Һуралсалай жэлнүүдэй үедэ үхибүүд һургуули соогоо, һургуулиин дэргэдэхи, сорт туршан гаргадаг участогуудта, совхозой фермэ, полиууудта хүдэлдэг байгаа. Табяад онуудай эхеэр һургуулиин директор К. К. Фалилеева багшанарай, һурагшадай коллективүүдые үлир жэмэстэ саад түхеэрэн тариха хэрэгтэ элсүүлээ һэн. Үхэр нюдэ, шасаргана, абрикос, ранет, сливэ гэхэ мэтын һөөгүүд асарагдаа. Эндэһээ мүнөө үедэ муу бэшэ ургаса абтана.

Һургуулиин багшанарай коллективэй тоолоһоной ёһоор, иматтал юннадуудай отрядта ажалай түрүүшын дүршэл олдодог, үхибүүд бүри гүнээгы эрдэм мэдэсэ олохые һэдэдэг юм. Зарим гэшүүд-юннадууд технологууд болоо. Эдэ хэд бэ гэбэл, Г. Д. Намсараева, А. П. Злыгостева, В. В. Тюменцев, Д. Д. Гомбоева, И. Р. Гырылова, В. Н. Кушнарева тэгшэд болоно. 1959 ондо директорээр хүдэлжэ байһан С. Г. Дугаров һурагшадай түрүүшын нэгэдэл байгуулһан юм. 38 хүнһөө бүридэнэн бригада кукурузын баян ургаса ургуулаа. Энэл үеһөө 5-дахи классай һурагшадһаа эхилээд өөһэдынгөө класс болон кабинедүүдтэ өөһэдынгөө хангаха гуримда ороһон байна.

Һуралсалай материальна баазые байгуулгада РСФСР-эй һургуулиин габьята багша В. С. Поповагай оруулһан хубита ехэ. Республикын Гэгээрэлэй министерствын коллегиин заседани нютагтамнай үнгэргэгдэжэ, һургуулида «Ажалаар хүмүүжүүлгэ болон ерээдүйн мэргэжэл шэлэхэ хэрэгтэ яажа туһалхаб?» гэһэн брошюра хэблэгдэн гарагдаа һэн.

Үйлэдбэриин һуралсалай мастернуудые нэрлэмээр. Эдэ хэд бэ гэбэл, В. П. Злыгостев, В. Ф. Жаркой, эрдэмтэ агроном Т. М. Боронова болон бусад олон болоно.

Хэрбээ түрүүшын жэлнүүдтэ һурагшадай үйлэдбэриин бригада гол түлэб зуннажартаа хүдэлдэг һаа, байнбайн Михайловкын совхозой бэеэ даанги подразделени болоо һэн. Гүрэнэй сорт туршалгын участогта агроном Т. М. Бороновагай хүтэлбэри доро түсхай звено хүдэлдэг бэлэй. Шэнинсын 18, ошмээнэй—9, обёссой II сорт туршагдажа үзэгдэнэн байна. Шэнинсын «Бирюсинка», «Комета» сортнууд аймагай «Селенгинская» сорттой зэргэсүүлээд үзэгдөө һэн. Сагай уларилай муу эрхэ байдалда «Бирюсинка» 1 гектарһаа—11, «Комета»—18,6, «Селенгинская»—19 центнер ургаса үгөө һэн. Гэхэһээ гадна куузинку, рапс гэхэ мэтые тарижа, муу бэшэ ургаса абаһан юм.

Эдэ бүгэдэ ажал ... да хабаадалсаһан ... рагшад удаань ... болоһон намтартай, ... гэбэл, С. Санжиев, ... шеева, Д. Гомбоева, ... халаева, В. Хуфр... Гармаева, С. Базаро... олон. Буряадай хө... хын институт дүүр... дэсэ ехэтэй мэргэжэ... лөөн байна шуу.

Һургуулиин 30—40 ... инсатор жэл бүри ... жа гарадаг һэн. Тэ... 10—15 хүн 3-дахи ... трактористын ... Муноо үедэ тарим... хышуудай «Михайл... лэлэй тракториснуу... лөөхи олониинь ... һуража байха үедөө ... жолоодохо тухай ... абаһан байна. Хүрэ... институт, техникум ... дүүргээд, инженер... гууд болоһон-зон гэ... ряад Республикын г... инженер, хүдөө аж... дэмэй кандидат П. Д. С... ев, манай нютагай ... най һайнаг Д. Д. Б... Н. А. Викулин, А. В. ... гостев, транспорта ... чальник Н. В. Злыгос... В. Г. Дахалаев, А. С. ... лов, Г. Ф. Островский, ... Аюшеев бусадые (б...

1976 ондо һурагша... лэдбэриин бригада ... син конкурсдо ... бус шагналда хүрэ... Гэхэнээ гадна ... мой зүгһөө шэнэ ... бэлэг болгон үгтоо... механизаторнуудай ... Корнаков, Петр ... Светлана Цыденов... Бухэроссин конкурс... хабаадаһан байна. ... Һургуулиие дүүргэнэ... ма Тармаева ... ажалай нэгэдэлүүдэй ... союзна слёдто хабаа... Наталия Осокина ... Злыгостевтэй суг ... хо золдо хүртэнэ юм.

Ажалаар хүмүүжүүлгэ ... урда үеын заншалнуудые ... лан абажа, һургуулиие ... торээр томилогдоһон Ю. ... Островский һурагшадай ... лэдбэриин бригадые ... жүүлээ һэн. 1987 ондо ... лай ба амаралтын лагерь ... байрын гэр баригдажа, ... халаанда хүдэлмэри эхи... хэгдэбэ. Бригадын ... түмһэтэ ургамал ... лан ургуулха хүдэлмэрэ... гэлкэлүүлээ. Үйлэдбэриин ... һуралсалай мастер В. П. Зы... гостев сеялкэ хабаргаа ... тээһэн юм. Энэ сеялкэ... тулоо Михайловкин совхо... һоо тусгаар шагнада хүрэ... бэлэй. Тээдышье бригада ... хыдөө хүдэлмэрийн дүнгэ... «Москвич» автомобиль... МТЗ-82 түхэлэй трактор... шагнагдаа һэн.

Мүнөөшье һурагшадай ... лэдбэриин бригада ... заншалые алдангүй, ... хүдэлмэрээ үргэлжэлүүлэ... Һургуулиин дэргэдэ ... рин тусгаар ажалы ... хэгдэнхэй.

И. ЗЛЫГОСТЕВ,
Буряад Республикын
һургуулиин габьята багша,
ажалай ветеран.

ҮНИНЭЙШЬЕ ҺАА, ҮСЭГЭЛДЭРЭЙ ШЭНГИ

1951 он. Рязанийн областийн Касимовска багшанарай училищи дүүргэһэн дүрбэн басагад Зэдын станци дээрэ поездһоо буугаад, задагай машина дээрэ һуунхай, Захааминай район ороо ябаа һэн. Хоёрынь Михайловкын долоон жэлэй һургуулида, нэгэнийнь—Хамнийн, нүгөөдэнь Үлэгшэнэй һургуулинуудта хүдэлхөөр эльгээгдэнэн байгаа. Тингэбэшье басагад бэе бэеһээ һалаха дурагүй, дурбүүлээ суг ябажал байба. Тингэһээр тэрэ үедэ районой түб байһан Цахир һуурин хүрэжэ ерэбэ.

Машиныи эзэн тэдэнээ буулгажархёод, хэрэгтэй тээшээ харайлгаа һааб даа. Харин басагад нэгэ байшангай гэшхүүр дээрэ (һүүлдэнь мэдэхэдэнь райкомой байшан байгаа) тогтобо. Хажуугаарнь гараһан эрэ хүнэй һонирхоходо, холоһоо ерэһэн багша басагад байшаба. Тэрэ хүн ухаа табижа, райгүйсэдкомой харуулшаниие оложо, басагадые байшанда оруулба.

Харуулшан эхэнэрэй өөрынгөө хэлэн дээрэ дуугархада, хуу нимэ зон байхань гээшэгү гэжэ мэгдэһэн басагад, аһаха юумэнэй олдоо һаа, ... ужа, эндэһээ бусажа ариг... лахаар бэлэн байба. «Хэлэ мэдэхэгүй аад, эндэ яажа ажаллаха зонбибди?» гэжэ гайхалдаба.

...Хүнэй толгой үглөөгүүр удэшынхиһөө һонор байдаг ха юм. Тэрээн шэнгил ушар энэ удаашье болобо. Захааминай районой һуралсалай таһагые даадаг байһан Васса Степановна Попова маанад тухай дуулаһан байжа, үглөөгүүр эртэ бидэндэ гүйжэ ерэбэ. Һайн һанаатай, һайн хөөрөтэй хүнэй нимээр үггажа ерэхэдэ, зосоомнайшье нарин гаража, тэргэдэхэ гэһэн һэдэлгэсэ мартаа һэмди.

Михайловкын һургуулида ерэхэдэмнай директорынь Клавдия Кирилловна Фалилеева уггажа абаад, һургуулиин багшанарай ээлдэг байһан томо гэр соо оруулжархиба. Һургуулидаа ерээд, эгээл схээр гайхаһан юумэмнай гэхэдэ, багшанарнай бүгтадаа шахуу ерүүл зон байгаа. И. К. Злыгостев. К. К. Фалилеева хоёр нютагай зон байба. Үндэһэн арадһаа ганса Цырен Дансаруновна Гырылова байһан юм.

Зааха ёһотой шабинараараа бидэн августын 31-дэ бэшэ, харин бүри эртэ танилсаа һэмди. Хамтадаа үбһэндэ ябаабди. Һуралсалай жэлэй эхилэмсээр, гэрээ һанаха, уйдаха, гашуудаха саг һалаа һааб даа.

Эхин классай багша намда 5-дахи класста ород хэлэ заалгаха болобо. Өөртөө 1-дэхи класс абаһан байгааб. Үшөө пионервожата болгобо.

Тэрээнһээ гадна нинтын ажалда хам оруулба. Даалгагдаһан участогуудтаа ошоо, ном, лекци уншадаг, клубта концерт наада харуулдаг болобобди. Февраль-март һарануд соо һургуулидаа түлеэ бэлэдхэхэсэ ахалагша классуудай һурагшадтай ойдо гарадаг болобобди. Түлеэ гар хюрөөгөөр тайрахаш.

Тингэбэшье мэргэжэлээ шудалха гээшэмнай — гол зорилгомнай һааб даа. К. К. Дануева, В. С. Попова, К. К. Фалилеева гэгшэд һурган хүмүүжүүлэгшэднай болон, үхибүүдтэ зааха, һургаха арга методуудые шудалуулдаг һэн. Үхибүүдтээ болон түрэлхидтээ харилсаха талаарнай зүбшэл заабаринуудые үгэдэг бэлэй.

Һургуулидамнай үнгэргэгдэдэг методическа суглааануудаа гадна хэдэн һургуулинуудай хабаадалгатай кустовой суглааануд болодог һэн. Тэндэ Е. Т. Питерский, Н. Д. Егорова, Ц. С. Очирова болон бусад бэрхэ багшанартай харилсажа, тэдэнние шагнажа, методикыншье, оюун бодолойшье талаар баяжажа ерэдэг һэмди гэжэ һанагшаб.

Тэрэ үедэ транспорт гэжэ тон муу байгаа. Үбэл, зунгүй элдэб машинада аһажа, хэрэгтэй гасартаа ошоо болохош.

Нэгэтэ һургуулида ороҳо хүбүүдэй тоо абахаяа һуурин соогуураа ябабабди. Түрүүшымнай айлда бидэнние столдо урижа, сай дурадхахадань, гайхахын ехээр гайхабабди. Юундэб гэхэдэ, манай Рязаньда тингэдэггүй ха юм. Сибирягууд гээшэмнай нимэ хүндэмүүшэ, ороһон хүндэ сай уулгангүй гаргадаггүй гэжэ мэдэхэгүй байгаабди.

Багшынгаа замые Михайловкын дунда һургуулида эхилһэн хүнби. Багшын ажалай түрүүшын туршалга, түрүүшын һурагшад гээшэ наһандаашье мартагдаггүй юм. Баян түүхэтэй, баян намтартай һайн коллективтэ тудаһамдаа, жаргалда мүнөө тоологшоб. Түрүүшын алхамһаа, эхнинһээ саашанхи ажабайдал дулдыдадаг ха юм. Михайловкада намда заалгаһан түрүүшынгээ шабинартай хододоо дулаахаанаар уулзагшабди.

Үгынгөө түгэсхэлдэ тус һургуулиин һурагшад болон багшанарые намда хэзээ нэгэтэ заалгаһан, намтай хамта хүдэлһэн хүнүүдые инмэ ехэ ойн баяраар амаршалжа, сол жаргал, элүүр энхэ, амжалта хүсэхэ байнаб.

К. МАГАНОВА-КОСМОЖЕВСКАЯ,
Захааминай районой
багшын ажалай ветеран.

АРАДТАЯА ХАМТА, ХУБИ ЗАЯАЕНЬ ХУБААЛДАЖА...

адай уран зохёолшодой XI съезд дээрэ Уран зохёолшодой холбооной правлениин түрүүлэгшэ Б. С. Дугаровай хэһэн тоосоото элидхэлһээ)

...ood экономи-...та эдэлхэ-...сларба гэ-... урдахи ...республи-...рилэгшэдэй ...садат юм ...дааа манай ...ын зүгһоо ...ые гэршэл-...

...Буряадай ...холбооной ...00 жэл гүй-...дэй ёолол ...ндэлгэхээр ...ссуудалнуу-...рид үнгэр-...ан жэлэйн-...лэ хэрэгсүү-...ргай гээшэ ...эрһэн хуга-...лаар шэ-...дээрэ ара-...жа байһан ...бэшэг һэр-...нэн.

...жэлэй ...декабрнин ...ын энэл ...жим соо ...холбооной ...оной хабаа-...дай угай бэ-...агдаһан «Түү-...емхидхэгдэ ...на Түгэлдэ ...н угай бэшэ-...ой ойдо зо-...й.

...хадаа 1931 ...онһоо урагша буряад уран зохёолой, бэшэгдэжэ байһан хуушан монгол бэшэг һэргэхэ, бусааха хэрэгтэ ехэ удха шанартай байгаа. Тиигэжэ XVIII—XIX болон XX зуун жэлэй эхээр бэшэгдэһэн II хубитай «Буряадай угай түүхэ бэшэгүүд» мүнөөнэй буряад бэшэгтэ оруулагдажа, 30.000 хэһэгээр Буряадай номой хэблэлээр 1992 ондо гаргагдаа һэн. Тэрэ хадаа нилээд зузаан—хэблэлэй 1566 хуудаһанай хэмжээтэй байгаа».

Тиихэдэ лама Э.-Х. Галшневай һаяхан хэблэгдэһэн «Бэлигүүн толи» ехэ удха шанартай. Мүн 1990 ондо Ч.-Р. Намжиловай, Г. Чимитовэй оршуулжа гаргаһан «Монголой нюуса тобшо» хадаа макай арадай соёлой ажабайдалда ехэхэн үйлэ хэрэг болоо гээшэ. Дурсагдагша ехэ бүтээлнүүдые хинан гаргаһан номой хэблэлэй редактор, поэт Вл. Намсараевай эдэбхи хэшээлые эндэ тэмдэглэлтэй гээшэ.

Мүн совет үеын буряад уран зохёолой эхиндэ ажалажа ябаһан Б. Барадин, Солбонэ Туяа гэгшэдэй зохёол найруулганууд хэблэгдэбэ. Эдэ бүгэдэ манай үндэһэн удха зохёолые түүхын хугасаада жэшэжэ, хаража үзахэдэ, ехэ һонирхолтой гэшэ.

Энээнһээ урдахи съезднүүдтэ прозоор, поэзоор, драматургаар тусхай мэдээсэлнүүд хэгдэдэг бэлэй. Уран зохёолой эдэ гурбан һалбариар хэлэхэ, шэлэхэ юумэ ялаа бии һэн. Харин мүнөө 1989 онһоо захалжа, хэблэгдэһэн номууд үсоороо. 1993 ондо уран зохёолой нэгэшье ном гарабагүй. 1990—1991 онуудай хугасаада Г. Ринчино, Р. Шоймарданов, М. Чойбонов болон А. Щитов гэгшэд шүлэгүүдэйнгээ согсолбориннуудые хэблүүлжэ амжаһан байна.

Мүнөө сагта хэн нэгэн автор номоо али нэгэн типографида хэблүүлхын тула хаана нэгэ тээнэ мүнгэн туһаламжа бэдэрхэ баатай болоно. Тиигэжэ һүүлэй жэлнүүдтэ Захааминай, Хорнин болон Хурамхаанай хэблэлэй газаринуудаар Г. Раднаева, Э. Дугаров, Д. Дамбаев, Ш.-Х. Базарсадаева гэгшэд шүлэгүүдэйнгээ номуудые гаргуулба.

Прозооршье хэрэг байдал һайн бэшэл даа. Гэбэшье һүүлэй табан жэл соо манай зохёолшод оршон тойроһон байгаалияа хамгаалга, хүн байгаали хоёрой харилсаан тухай темээр һонирхожо, хэдэ хэдэн зохёолнуудые бэшээ. Тэдээн соо Б. Ябжановай «Үнэн нүхэр», «Зол шор хоёр», Ц. Цырендоржиевай «Папансаг» гэһэн туужа-...ниуудые дурдалтай.

Д. Эрдынеевэй «Үйлын үри» гэжэ роман һонирхолтой. Энэмнай манай ажабайдалай хубилагдан шэнэлэгдэжэ байһан тухай шэнэ, мүнөө сагай темэдэ бэшэгдэһэн зохёол мүн.

Эдэ жэлнүүдтэ К. Карнышев аша урэтэйгөөр ажаллажа гараба. Тэрэ хадаа ахамад бусад нүхэд болохо О. В. Серова, Ц.-Д. Дондокова, Ц. Н. Номтоев Р. В. Белоглазова, Н. Г. Дамдинов, Д. З. Жалсараев, Ц-Ж. Жимбиев, А. Д. Бадаев мэтын үдэр үдэрэй үйлэ хэрэгүүдтэ анхаржа, өөһэдынгөө һанал бодолые газетэ, радио болон телевиденеэр дамжуулан, уншагшад, шагнагшадтаяа хубаалдадаг ваншалтай.

Эдэ жэлнүүдтэ (1992 он) К. Г. Карнышевай нилээд зузаан—хэблэлэй 20 гаран хуудаһан хэмжээтэй «Хүнүүд ба ангуд» гэһэн туужануудай ном хэблэгдээ һэн. Мүнөө энэ нүхэрнай «Угсаатан» гэһэн томо роман бэшэжэ дүүргэбэ. Тэрэнээ лажа хэблүүлхэ гээшэб? Роман гээшэмнай шүлэгэй нимгэхэн ном бэшэ ха юм. «Хангай» гэжэ романайнгаа хоёрдохи ном бэшэжэ дүүргэһэн Д.-Д. Дугаров мүн лэ нимэрхүү байдалда оронхой.

Манай поэдүүд болон уран зохёолшодой зохёолнуудые «Байгал» журнал арга боломжоороо хэблэнэ гээшэ. Гэбэшье журналай редакци мүн лэ ажабайдалай шинидхэгдэмээр олон асуудалнуудтай байна.

Драматургида хэрэг байдалынь өөрын онсо удхатай гээшэ. Юуб гэхэдэ, эндэ зүжэгүүдэй ном хэблэхэ тиимэ шухала хэрэг байдаггүй. Буряад драмын академическэ театрта зүжэгүүд табигдажал байдаг.

Б.-М. Пурбуевай, Д. Дылгыровэй, Б. Эрдынеевэй, Р. Бадмаевай, Д. Доржиевагай, Б. Ябжановай, Г. Башкуевай, С. Лобозеровой мүнөө үе сагай ажабайдалда зорюулагдаһан зүжэгүүдые харагшад һанана ёнотой. Тиихэдэ М. Батоин хүүгэдэй «Ульгэр» гэжэ театрта олон зүжэгүүдые табюулна, «Буряад үнэн» газетэдэ олон һонирхолтой материалнуудые хэблүүлнэ.

Үнгэрһэн тоосоото үе соо залуу болон эхилэн бэшэгшэдэй хоёр конференци үнгэрэгдөө. Яруунада, Мухар-Шэбэртэ, Түнхэндэ, Захаамнида, мүн Агада уран зохёолой нэгэдэлнүүд эмхидхэгдэнхэй.

Яруунын аймагай «Булаг» гэжэ уран зохёолой нэгэдэлэй шанда залуу уран зохёолнюо А. Пыгденов, поэзоор Захааминай врач Б. Бандеевэй тогтооһон М. Самбуевай нэрэмжэтэ шанда С.-Х. Дармаева, Уран зохёолшодой холбооной шанда залуу поэт Е. Плотников хүртөө бэлэй. Соёлой болон Эрдэм һуралсалай министерствэнүүдэй, мүн Улаан-Удын соёлой таһагай болон эрдэм һуралсалай захиргаанай үүсхэл эдэбхеэр манай олохон эхилэн бэшэгшэд урмашуулын шангуудташье хүртөө һэн.

Захааминай, Мухар-Шэбэрэй уран зохёолой нэгэдэлнүүдэй гэшүүд хамтын согсолбориннуудые нютагайхидайнгаа мүнгэн туһаламжын ашаар хэблүүлээ. 1990 ондо республикын Уран зохёолшодой холбооной байгуулһан залуу зохёолшодой нэгэдэл эхилэн бэшэгшэдэй 13 согсолбори хэблүүлһэн байна.

Үнгэрһэн хугасаа соо мэргэжэлтэ зохёолшодоймнай тоо 12 нүхэдөөр олошоржо, тэдэнэр Россин Уран зохёолшодой гэшүүд болоһон гээшэ. Эдэ хадаа Д.-Д. Очиров, Г. Бадмаева, Ж. Юбухаев, С. Бухаев, Б. Шойдоков, Б.-М. Пурбуев, Ц. Цырендоржиев, М. Мельчаков, Э. Дугаров, Л. Зубенко, В. Трошин гэгшэд болоно.

Түрэл литературымнай хүгжэхэ хэрэгтэ Буряадай номой хэблэл байгуулагдаһаар 70 жэлэйнгээ туршада ехэ юумэ хээ, олон үеымнай зохёолшодой номуудые гаргаа гэжэ хангнаар тэмдэглэнэбди. Харин мүнөө ажахын тоосоондо орожо, дэлгүүрэй экономиныи оршон байдалда шэнэ зохёол найруулганууд ые хэблэжэ байхань тон хүшэр болобо.

Тиимэһээ Уран зохёолшодоймнай холбооной дэргэдэ өөрын хэблэлэй газар эмхидхэхэ тухай һанамжа дурадхалнууд орожо, манай аха заха зохёолшод халуунаар дэмжэнэн байна. Тиигэжэ энээн тухай хамтын бэшэг засагайнгаа дээдын зургаанда хүргөө һэмди. Энэ манай дээдын суглаан—съездмнай энэ хэрэг дэмжэхэ аабза гэжэ һананабди. Тэрэ хэблэлнай республикын Юстицийн министерствэдэ бүридэлдэ абтаад байна. Тэрэмнай: Буряадай уран зохёолшодой «Наран» гэжэ хэблэл гэһэн нэрэтэй. Байгуулагшадынь манай холбоон «Туса» гэжэ жаса хоёр болоно. Байгша зуун жэлэй эхээр мэдээжэ ехэ ажал ябуулагша Агваан Доржиев «Наран» гэжэ нэрэтэй хэблэл байгуулһан гээшэ.

Хэблэлэй хэрэгэй хажуугаар уран зохёолшодые ажаһуудалайнь талаар харгалзаха гээшэ ехэ шухала байна. Манай зохёолшодой эмхинн олонхи гэшүүд пенсиин наһанай юм. Тэдэнэй олонхидонь мүнгэ зөөринн туһаламжа хэрэгтэй. Хоёрдохи жэлээ октябрь һарын эхээр Уран зохёолшодой холбоондо үндэр наһатанай үдэр эмхидхэнэбди. Энэ хэмжээ ябуулгамнай «Туриин мүнөө ажахын тоосоондо орожо, дэлгүүрэй экономиныи оршон байдалда шэнэ зохёол найруулгануудые хэблэжэ байхань тон хүшэр болобо.

Тиимэһээ Уран зохёолшодоймнай холбооной дэргэдэ өөрын хэблэлэй газар эмхидхэхэ тухай һанамжа дурадхалнууд орожо, манай аха заха зохёолшод халуунаар дэмжэнэн байна. Тиигэжэ энээн тухай хамтын бэшэг засагайнгаа дээдын зургаанда хүргөө һэмди. Энэ манай дээдын суглаан—съездмнай энэ хэрэг дэмжэхэ аабза гэжэ һананабди. Тэрэ хэблэлнай республикын Юстицийн министерствэдэ бүридэлдэ абтаад байна. Тэрэмнай: Буряадай уран зохёолшодой «Наран» гэжэ хэблэл гэһэн нэрэтэй. Байгуулагшадынь манай холбоон «Туса» гэжэ жаса хоёр болоно. Байгша зуун жэлэй эхээр мэдээжэ ехэ ажал ябуулагша Агваан Доржиев «Наран» гэжэ нэрэтэй хэблэл байгуулһан гээшэ.

Хэблэлэй хэрэгэй хажуугаар уран зохёолшодые ажаһуудалайнь талаар харгалзаха гээшэ ехэ шухала байна. Манай зохёолшодой эмхинн олонхи гэшүүд пенсиин наһанай юм. Тэдэнэй олонхидонь мүнгэ зөөринн туһаламжа хэрэгтэй. Хоёрдохи жэлээ октябрь һарын эхээр Уран зохёолшодой холбоондо үндэр наһатанай үдэр эмхидхэнэбди. Энэ хэмжээ ябуулгамнай «Туса» гэжэ ажаһуудалай жасын туһаламжаар үнгэрдэг. Уран зохёолшодой холбоондо аха захатанай (ветераннуудай) совет байгуулагданхай. Тэрэнние арадай уран зохёолшо, социалис Ажалай Герой Ц. Н. Номтоев хүтэлбэрилнэ.

Юрэдөөл, бидэ ажал ябуулгала аха захатанайнгаа һанал бодол, дэмжэлгэ доро бэелүүлнэ гээшэбди. Наһа барагаан уран зохёолшодой гэр бүлэдэ анхаралаа табижа байха ёнотойбди. Манай холбоонтой хамта Д.-Р. Батожабайн, Д. Улзытуевай жасанууд эмхидхэгдэн нээгдэнхэй. Нүгшэһэн уран зохёолшодойнгоо дурасхаал мүнхэлхэ талаар хэрэг мүн лэ хэгдэнэ. Тиин Д.-Р. Батожабайн, Б. Мунгоновой нэрэмжэтэ үйлсэнүүд Улаан-Удэ хотын шэлэй заводой, Восточно-Нуринуудта бии болонхой.

Ажал хэрэгтээ бэелүүлмээр түсэб, бодолнууд олон ааб даа. Тэдэ бүгэдэмнай үдэр бурингөө амидарал хараха гэһэн бэшэ, харин шэнэ ажабайдалай политическэ болон экономическа эрхэ байдалда арадгаа алба хэхэ, Уран зохёолшодойнгоо холбооной ажал ябуулые һаргаан балансуулха зорилго юм. Тиигээдшье арадтаяа хамта, элдэб сагуудай эрхэ байдалда тэрэнэйнгээ хуби заяа хубаалдажа, хурсаар зураглабал, бидэ, зохёолшод, манай холбоон ерээдүй сагта найдамтай байхабди.

ЭБ ЭЕТЭЙГЭ ЭР, ҺАНАЛ НЭГЭТЭЙГЭЭР

(Элидхэл зүбшэн хэлсэлгэ)

...омиссийн хү-...А. В. Щи-...тодо тоо, ...оршо, гар-...мэдээсэл ...й. Сэхэ асуу-...жа, залуу-...ренци тухай ...хооредд

...лод В. Г. Ми-...А. Жимбиев ...ооо эрид ...«Дэлгүүрэй ...мин орхихо

...Нимэ тоо-...сагнолтэ үгэ-...зураганнуудые ...нагалта ...2 һараһаа ...зарлаха», —гэ-...нүхэр Жим-...ан, съездлээ

...саашань зүб-...шалгалтын ...аа һайнаар ...ха саарһаяа ...ан зохёолшо-...нэгэ суглаан ...ёнотой, харин ...үгэлжэлүүлхэ ...олоной дуу-...лба.

...шэн хэлсэл-...ра шэнжэлэг-...ньхыдоо, мү-...байдал тог-...Дэлхэйн гур-...боложо байна ...хоо тон лэ ...р хэлээ. Хү-...одын мэдээрэл: ...ара тамхи та-...ь байһамжалга, ...лго, секс гэхэ ...үүлхын тула ...хэгдэнэ. Зон ...юундэшьеб ...он лэ зон, ...Болдырев, Рас-...йдалаймнай хэ-...ямшагтай, ай-...гооор ойлгодог

...литературу-...орхихын, үсэ-...дэл мэтээр хан-...гээд Э. Баль-...ашань үгээ ...Түүхэ руу ...ын жэлнүү-...сэлижэ, хольн ...н Н. Калашни-...ыпов, Н. Дам-...ыгжитов болон ...ыгаа буряад литера-...онсо габ-...лэ буряад ли-...бүтээлнүүдые ...ын олигуулан ...ын тулоо ороло-...о Намжил Ним-...ньень һайнаар ...М. Хамгушкее-...Д. Эрдынеевэй ...романние, В. ...Арбадахи араб-...ном унэн эүр-...рхон уншаһан ...ымдаглэбэ.

...өөлшэ А. Л. ..., суглараашадта ...мүнөөдэр эүб-...ан асуудалаа ...болгоод тара-...нгүй гэбэ. Элид-...үбшэн хэлсэхэ ...шалгалтын ко-...мэдээсэл-тоосоое ...раха эрхэгүйбди. ...хадаа, шалгал-...комиссии байгуул-...ууд, суглаан дээ-...тоосооень шаг-...аргагүй гэбэ. ...ала ямар асуу-...манай һанаае зо-...өгөөл түрүүшын

...ээлжээнэй хадаа номоо хэблүүлхэ тухай асуудал. Бэрхэтэй эньэ үе сагта ямар арга боломжонуд бии гээшэб? Хуймаата хаһада уран зохёолшын нэрэ хүндые яажа үргэхэб гэһэн асуудал угаа шухала. Уран зохёолшодой холбооной гэшүүд хуу — табиад онуудһаа гү, али далаад онуудһаа энэ холбоондо оропон гү—хамаагүй, бултыемнай арад зон онхарна, хуу харана, ойлгоно гээшэ.

Энэ съездэй республикын хүтэлбэрилэгшэд яахалаа ерээгүйс? Уран зохёолшын үгэ мүнөө сэнгээ алдаа гэжэ тоолоо гү?

Съездын эхин дээрэ шалгалтын комиссийн тоосожо шадаагүй... голхоролтойл байна. Би тус комиссийн гэшүүнбэ. Тэд ямар Хэрэн нуурнида ажаһууна ха юмбиб.

Үндэһэн арадайнгаа нэрэ хүндэ үргэхэ хэрэгтэ ямар хубитаяа оруулжа шадахабиби, зохёохы ажалаа хайшан гээд бүри шанартай, бүри удхатай болгохобибди гэжэ хоорэлдэе гээд үгэ хэлэгшэ урялба.

Буряад Республикын соёлой министрэй орлогшо **А. А. Петрукин:**

— Съезд хадаа уран зохёолшодон ажабайдалда угаа ехэ удхатай үйлэ ушар мүн. Ами амнараа һалан тарахын түлөө бэшэ, харин нэгэдэхэ, эблэрхэ арга бэдэрхын түлөө боложо байна гэжэ би һанаха байнаб. Нимэ холбоон хэрэгтэй юм гү? Огто үгы болгогдоошье һаа, яаха юм гээд зарим зон бууру бодомжолно. Холбоон хэрэгтэй. Юуб гэбэл, имагтал сэхээтэн бэшэ, харин бүгэдэ араднай зохёолшодые сэгнэдэг, хүндэлдэг гэшэ.

Холбооной түрүүлэгшын эдидхэл соо поэдүүдэй, прозаануудай, драматургнуудай харилсаан тухай яһала хэлэгдэбэ гэжэ ойлгобоб.

Саашань нүхэр Петрунин министерствын үүсхэлээр үнгэргэдэһэн олонхитын удха шанартай хэмжээ ябуулганууд тухай дэлгэрэнгүгээр хоорэжэ үгэбэ. Илаагаяа Гэсэрэй 1000 жэлэй ойдо зорюулагдаһан хэмжээ ябуулгануудай арадай ёнотой һайндэр мэтээр үнгэргэдэжэ байһые тэмдэглэбэ.

Залуу уран зохёолшодой эблалэй зүгһөө **Леон Хомяков** үгэ хэлэбэ. Мүнгэн һанагай, бухы юумэнэй хомордоод байһан сагта нимэ эблэл байгуулаабди гээд тэмдэглэбэ. Нинтын, зохёохы, дулдыданги бэшэ энэ эмхи 4 жэлэй туршада нютагай авторнуудай 15 бишыхан ном хэблэн гаргаа. Эдэ номуудай 8-нинь шүлэгүүдэй сугнуулбаринууд юм. Авторнуудай тоодо С. Нестеровае, Г. Кузнецовае, Б. Жигмытовые, В. Цыреновае, Н. Кушнареевае, И. Филипповае, бусадыешье нэрлэмээр.

Зарим номуудые хэблэн гаргахада туһаламжа үгэүүлэгдэ. Жишээнбэл, республикын Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Л. В. Потапов, поэдүүд Н. Дамдинов, Б. Жигмытов гэгшэдэй номуудые хэблэн гаргахада, мүнгэн һанагаар туһаламжа үгүүлэ.

Эблэл бухыдөө өөһэдөө өөһэдыгөө мүнгэ зөөреэр хангаха гурримаар хүдэлдэг. Ушар нимэнээ олзодо налог, түлэлгые болоулха тухай гүйлтатайгаар Эд зөөри эрхилхэ талаар гүрэнэй комитедтэ хандаа һэмди. Мүнөө дээрээ энэ асуудал шинидхэгдэзгүй байһаар.

Хитадай Чаньчунь хотын Уран зохёолшодой холбооной түрүүлэгшын орлогшо **Минь Кэшень** съездэй хаадагшадые амаршаба. Мүнөө зохёохы амаралтада байһан тула Буряад орондо ерэжэ, эндэхи зоной һуудал, байдал тухай 50 гаран статья газетэдэ толилуулаһан хайб гэбэ. Урилгаар ерэһэн хитад айлшан ханы барисаан тухай шүлэгүүдээ уншажа баясуулба.

— Ураалһаа Номгон далай хүрэтэр 11 литературно-уран зохёолой журналнууд хэблэгдэн гаргагдадаг байгаа. Дэлгүүрэй харилсаануудай үедэ ороёдоол гурбаннинь үлөө. «Уральский следопыт», «Байкал», «Дальний Восток» журналнууд болоно, — гээд, «Байгал» журналай ахамад редактор **С. С. Цырендоржиев** үгэсэ эхилбэ.—Илангала униной, баяи заншалнуудтай «Сибирские огни», «Урал» журналнууд хаагдашаха гэжэ ой ухаандашье орохогүй һэн.

Үндэһэн хэлэн дээрэ гарадаг ори ганса зузаан журналай саашанхи хуби заяан ямар бэ? Мүнөө типографида редакциннхид 8 миллион түхэриг үритэй. Ядаруу байдалһаа гарахын тула һомолхо шадалтай предприяти, эмхинуудые бэдэрнэбди.

Жишээлбэ, һүүлэй үедэ Бикомбанк, Хиагтын аймагай захиргаан, байгаали хамгаалха талаар республиканска бүлгэм гэхэ мэтын эмхинүүд түрэл журналаа мүнгэн һангаар дэмжэнэн байна. Типографийн гаргашанууд дээшэлнээр. Нэгэ дугаар гаргахын тула 8 миллион түхэриг хэрэгтэй болоно. Номуудые хэблэхэдэ бэрхэтэй болохо бүри буряад литературын шэнэ бүтээлнүүд «Байгал» журнал соо һуурина олоно гээшэ.

Республикын Уран зохёолшодой холбоондо Министрнүүдэй Соведһээ үгтэһэн 10 миллион түхэриг ашатайгаар, дары хэрэглэжэ болохо байгаа. Үрьһаар эреэ һэм. Тээд үгөөгүй гэжэ нүхэр Цырендоржиев саашань хэлэбэ.

Олон уран зохёолшод, тэрэ тоодо В. Митыпов, Ц. Дондогой, Ц. Цырендоржиев, Б. Жанчипов гэгшэд нинтын ажабайдалда эдэбхитэй, радиогоор, газетэ, журналнуудай хуудаһануудта үрэтэй хурса статьянуудые, зохёолнуудаа тоолилуулна.

Залуушуулай конференци тухай ажаглалта. Гар бэшэмэлнүүдынь һайшаагдажа, шангууд үгтэнэ. Нимэ хурмашуулга хэрэгтэй гү? Эрхим шагнал хадаа нимгэхэншье һаа; номуудыень лэ хэблэлгэ бшуу гээд үгэ хэлэгшэ тэмдэглэбэ.

Үнгэрһэн хугасаада холбооной түрүүлэгшээр худэлһэн Б. С. Дугаров тухай нүхэр Цырендоржиев һанамжаяа хэлэбэ. Теоретическэ талаһаа эрдэм мэдэсэ ехэтэй, ужаатай, дурбэн тэгшэ хүн аад лэ, дүй дүршэлөөр шэд хүрэтэрөө гуурһаяа туршана.

«Толон» газетэ 5 жэлэй туршада гаража байна. Энэ газетые литературна альманах болгоот гээд намайе заримдаа зөмэлдэг юм. Тээд би алдуу хэнэб гэжэ һанагүйб, газетын ехэнхи талмайе уран зохёолой бүтээлнүүд өгэлһээр. Бэлигтэй зон сооһоо Самбу Норжимаев, Батожаб Цыбиков, Бабу Дамдинов, һаяа 50 наһанайнгаа ойе тэмдэглэһэн Ш.-Х. Базарсадаева гэгшэдые нэрлэбэ.

— Удангүй Буряадай Уран зохёолшодой холбооной байгуулагдаһаар 60 жэлэй ой болохонь. Нимэ сагта дэлдэ һургуулинуудай оюутад хажуу тээ байнагүй, уран зохёолшодтой уулзана, зохёохы бүтээлнүүдээрнь һонирхоно,—гэжэ Буряадай багшанарай институтай доцент, филологийн эрдэмэй кандидат **В. Б. Махатов** хоорэбэ.—Дамба Жалсараевтай, Цырен Галановтай, Ц.Ж. Жимбиевтэй һуралсалай энэ жэлдэ уулзалга болоо. Саашадаа Николай Дамдиновые, Цокто Номтоевые, Цырен-Дулма Дондоковае уриһаар хараалнабди.

Байдал уруужажа, хүү юумэн муудажа байна гэхэнь буруу. Яаба хээбшье, залуушуулай олон ном хэблэгдэн гаргагдаа ха юм. Элидхэл зүшаа ажаглалта хэбэл, литературна шэнжэлэл, шүүмжэлэл тухай гансашье үгэ үгы, нимэ хандаса буруу гэбэ. Литература шэнжэлгэдэ ульһатай хүнүудые элируулхэ, һургаха, хүмүүжүүлхэ хэрэгтэй гээд В. Б. Махатов үгэсэ түгэсхэбэ.

Уран зохёолшо **Б. Н. Ябжанов** хүлеэгдээгүй һуроотэй сагта ажаһуунабди гэбэ. Түнхэндэ анхан таригдадаг байһан бухы талмайн 30 процентынь лэ энэ жэл таригдахань. Үрэнэ хүрэнгэдэ, оньһон техникэдэ мүнгэн һан дуталдана. Уран зохёолшодой гар бэшэмэлнүүд хэблэгдэхээ болёод, мини ли хэбтэдэг болохонь гээшэ гү? Али зохёолнуудаа хэблэн гаргахын тула байгаалиин сэнтэй баялигуудаа худалдаха болохо гүбди?

И. Калашниковай нэрэмжэтэ литературна музейн директор **Е. С. Павлуцкайгай** үгэ хэлэлгээр элидхэл зүбшэн хэлсэлгэ түгэсхэгдэжэ, тусхай тогтоол баталагдан абтаба.

Буряадай Уран зохёолшодой холбооной нинтэлхы, элсүүлхы үүргые һаншаан дэмжэхэ, социальна хамгаалгын жаса, «Наран» хэблэл байгуулгые түргэдхэхэ, холбооной дэргэдэхи литература дэлгэрүүлэгын бюрогой худэлмэрние нэргээхэ, шэнээр һунгагдаха Арадай Хуралда Уран зохёолшодой холбоон тухай документ бэлдэхыень дурадхаха, тоосоото хугасаа соо холбооной правлениин «хангалтатай» гэжэ тоолохо гээд тус тогтоол соо заагдаһан байна.

Съездын худэлмэрнин хоёрдохи хахадта холбооной правлениин гэшүүд һунгагдаба. Нюусаар дуугаа үгэлгын дүнгөөр 9 хүн правлениин бүридэлдэ оруулагдаа. Эдэ хэд бэ гэбэл, уран зохёолшод **Б. С. Дугаров, Ц. Р. Галанов, С. С. Цырендоржиев, Ц. Б. Цырендоржиев, Л. Д. Тапхаев, С. А. Захарова, К. Г. Карнышев, В. Б. Намсараев, Д. А. Дылгыров** гэгшэд болоно.

Правлениин түрүүлэгшээр **Б. С. Дугаров** һуигардаа.

Шалгалтын комиссийн гэшүүдээр **Г. Ц. Бадмаева, В. Н. Трошин, Д.Д. Дугаров, Б. Ш.Н. Эрдынеев, Д.Д. Очиров** гэгшэд һунгагдаба.

...Съездын худэлмэри тухай ямар тобшолол хэмээр бэ? Һайн талань гэхэдэ, зохёолшод уулзажа, һонин һорьмойгоо хэлсэбэ, хубаалдаба, зүрхыень тамалжа байнан асуудалнуудые олонитын һонорто табиад үзэбэ. Тээд эдэ асуудалнуудынь хэнэй һанаае зоббогооб? Республикын засаг захиргаанай хүтэлбэрилэгшэд зохёолшодой «гэртэ» боложо байһан үйлэ, ушарнууд тухай дуулан, шагнагүй ябаа һаа, дээрэ гэжэ досоогоо бүтүүхэн лаблан шинидхээд, энэ хуралда ерэбэгүй ха юм.

Республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо Г. Манжуев ерэхэ гэһэн аад, ондоо тээшээ командировкодо ябашоо ха. Нимэ шалтагаан урдаа баряад лэ, номуудаа гаргуулха мүнгэгүйбди гэжэ гараа дэлгээһэн уран зохёолшодтой харалсажа хашараагүй һаа дээрэ гэжэ бусад хүтэлбэрилэгшэд бодоо аабза. Али хоолойгоо тэжээхэ хилээмэнэй түлөө тэмсэлэй боложо байхада, ороун ухаанай баллиг сэнгээ алдаа гээд досоогоо сэхэ шэбшээ гү?

«Үрэтэй хурал болоо гү, үгы гү гэжэ хэлсэхэнь хайнаа юм... Мүнгэн һангай үгыдэ мүртэй, горитой хэмжээ хараалха, номуудые хэблэхэ тухай хоорэлдөөн ехээр юун болоодхихоб даг? Байһан байдалаа хэлсээд лэ тараа «үбдин»,—гэжэ үнинэй нэгэ уран зохёолшо хэлэжэ байна һэн

Үнэн дээрэшье, нимэрхүүл болоол даа Номой «Наран» хэблэлые, социальна хамгаалгын жаса хүгжөөхэ гэһэн тодорхой хэмжээнүүдэй хараалагдабашье, имар мүнгэн зөөреэр энэ хэрэгтэй ябуулагдаха байһанинь мэдээжэ бэшэ. Юрэдөөл, зохёохы тус холбоогоо сагай урасхалай эрхээр һандаргаан һалгаангүй, бүтэн үлөөжэ, саашанхи ажал ябуулгыень арга боломжынь хэмжээн соо һэргээн эдэбхижүүлхэ гэжэ хараалагдаба ха юм.

Ерэздүйн, дүтын үглөөдэр-нүгөөдэрэйнье байдал мэдэгдээгүй. Гэбэшье энэ мэдэгдээгүй хаһын—дэлгүүрэй «айбалын» урдаһаа залан шууд бодожо биараагүйшье һаа, «хамтаараа занажа, халта һүрдөөхэ, хамагаараа оронто, хашарһа мүнгэ суглуулха», али үгышье һаа, бэшээшэ нүхэдөө дэмжэхэ, бэлигыень дэгжээхэ гэхэ мэтын үүргэ, уялганууд хайшаа ошохо һэм...

Энээнэйл тулада холбооной шэнэ правлени һунгагдаба. Сэдьхэлэй урягаар, һэшхэлэй заабаряар эдэнэрнай зохёолшон нүхэдэйнгөө найдабариие хэрюулжа, холбоонойнгоо гуламтын ошохон-галханине оролдон дэгжээжэ ябаха аабза.

Г. БАЗАРЖАПОВА,
Б. ЖАНЧИПОВ,
манай тусхай корреспондентнүүд.

Дайнай үеын буряад дуун

Дуунда ехэ дуратайб

Минии нэрэ обог Мария Гомбоевна Балданова. Наһанайнгаа амаралтада гаранхайб. Гусиноозёрскын социальна хамгаалгын управлениде пенсионно таһагта хүдэлнэб.

Би өөрөө дуунда ехэ дуратайб, урданай, дайнай үеын дуунуудые дуулаха, шагнаха дуратайб. Тиимэһээ ажалай, дайнай ветераннуудай тэрэ һүрөөтэй, гайхамшагта сагай дуунуудые суглуулжа, хэблэхэ тухай дурадхалые дэмжэнэб.

Өөрынгөө мэдэхэ дайнай үеын хоёр дуу редакцида эльгээнэб.

Хазаартал мориднай
таргалжал байг,
Хатаруулхаш үдэрнүүд
олдохол даа.
Хайратай нүхэдүүд мэндэ
бусаял,
Харалсахаш үдэрнүүд
олдохол даа.
Уреэхэн мориднай
таргалжал байг,
Унахаш үдэрнүүд олдохол
даа.

Үеэтэн нүхэдүүд мэндэ
бусаял,
Үелхэш үдэрнүүд олонхон
даа.

* * *

Гансаарыем орхижо
мордобош даа,
Галтайхан нюдыем бү
мартаарай.
Эндэхэнэм орхижо
мордобош даа.
Эреэнхэн зүрхыем бү
мартаарай.

Һурагшадай Буряад республикын олимпиадада буряад хэлэнэй ба литературын бүлэгтэ 13 бэрхэ хүбүүд, басагад хабааданһан байна. Сэлэнгын аймагай Үбэр-Зөөхэйн дунда һургуулийн һурагша Баир Лумбунов харагшадай болон жюрин үндэр сэгнэлтэдэ хүртөө.

Загарайн аймагай Эрхирэгэй дунда һургуулийн 7-дохи классай һурагша Оксана Юмажапова (доодо зураг) уран шадабарларааа харагшадай үргэн дэмжэлгэдэ хүртөө.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

СОЁЛОЙ ҺОНИН

ГЭСЭР БОГДО ТУХАЙ

БУРЯАД арадай аман зохёолой алтан жасын дээжэ болоhон «Гэсэрэй» 1000 жэлэй ойдо зорюулагдаhан хүдэлөөндэ республикын hургуулинуудай, хүүгэдэй эмхи зургаануудай коллективүүд халуунаар хабаадажа байнхай. Үрда тээнь болоhон «Гэсэрэй» фестивальнуудташье тэдэ олоороо хабаадаа.

Мүнөө үедэ нинсэл хотымнай hургуулинууд нажартаа болохо фестивальда эдэбхитэйгээр хабаадахые шиидэнхэй. Жэшээнь, майн 13-да Улаан-Удын 1-дэхи интернат-гимназида городой hургуулинуудай коллективүүд сугларжа, фестиваль үнгэргэбэ.

Энэ фестивалиин шэмэг боложо тодорhон «Гэсэр» гэжэ зүжэг тухай хөөрэхэ хүсэл байна. Республикын элитэ уран зохёолшодой нэгэн, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Цэрэн Галановай зохёолоор найруулагдан табигдаhан энэ зүжэг сугларагшадай анхарал татаа. Илангаяа зүжэгэй гол геройнуудта наадаhан үхибүүдэй уран бэлигые улад зон мэргэжэлтэ артист, режиссёр болохоор бээ бэлдэжэ байhан хадаа hайнаар наадаба hэн гэлэй. Харин тэрэнэй дүү нүхэд, мүнөө искусствын 8-дахи hургуулиин театральна студиин шабинар мүн лэ бэлигтэй байhанаа харуулба бшуу.

Нэн түрүүн ерээдүйн Гэсэр боложо, энэ юртэмсын хүн зониие харата дайсадай хара hабарhаа абархаар заяагдан турэhэн Нюhата Нюсхай хүбүүхэниие наадаhан Арьяа Цыдыпов ямар шадамарханаар наадааб? Бээ хүсэhэн Гэсэрые наадаhан Бальжинима Данзанов баhал муу бэшээр наадаа.

Гол нүгөө геройнуудые наадаhан үхибүүдые нэрлэбэл, Дулма Содномова (Алма-Мэргэн), Зоригто Тогочиев (Хан Хюрмас), Аюр Шагжиев (Хара Зутан абга), Юра Цыденов (Хара Шолмос) болон бусад. Сонгоол нютаг хэлэн дээрээ дуутаржа наадаhан Юра Цыденов илангаяа hайшаагдаба.

— hайхан гэхын орондо «хайхан» гээд hалахагүйдэнь, өөрынгөө сонгоол хэлээр хэлээд наада гэhэмни, хүбүүн ондоо боложо хубилшоо. Гэсэр хадаа алишье нютагай, алишье отогой зондо хабаатай ха юм гэжэ hанаад, тингээ hэм,—гэжэ энэ зүжэгые найруулан табиhан багша, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Г. Я. Санжимитыпова хэлээ hэн.

Зүжэгэй уран шэмэглэлые, хубсаhа хунарые өөhэдөө бэлдэhэн байна. Хурса шүүмжэлэгшын нюдөөр хараа hаа, энэ талаар дутуу дунда зүйлнүүд бии юм ааб дээ. Гэбэшье мүнгэ-тангаар хомордоод байhан hургуулиин шадал хаана хүрэхэ бэлэй. Зүгөөр спонсорнуудые олоод, ёhотойгоор шэмэглээд, хубсаhа хунарыень, жада, hэлмэ, хуяг мэтыень тааруулаад, «Үльгэр» театрай тайзан дээрэ харуулаа hаа, имагтал городой бэшэ, мүн республикын олоныитын анхаралда энэ зүжэг хүртэхөөр байна. Эрдэм hуралсалай ба Соёлой министерствэнүүд энэ талаар бодожо үзэхэ, эдиршүүлэй коллективтэ анхарал хандуулха, туhаламжа үзүүлхэ зэргэтэй. Тингээ hаань, энэ нажарайшье фестивальда, ерэхэ жэлэй түгэсхэлэй наадандашье ялармa hайхан бэлэг болохо байгаа.

Ц. ДОНДОГОЙ.

Залитай даа «Залуу наhан»!

Буряад драмын академическэ театрай тайзан дээрэ «Залуу наhан» гэжэ дуу. Хатарай ансамблин контерт hаяхан хараа hэм. Бэлигтэй бэрхэ hурагшадhаа бүридэhэн түс ночин ансамбль амаралтынгаа үедэ холо, ойрын нютагуудаар гастролёор ябадаг юм. Энэ-мнай Агын Буряадай хадаа автономито округой hургуулинуудай ансамбль гэдэ түрүүлэн мэдээсэе.

Үхибүүд шэнэ дуунуудые, хүгжэм аялгануудые болон хуур, лимбэ дээрэ эзэдлүүлэн хатар ёохоршье гүйсэдхэдэг. Үшөө нэгэ hонирхохоор юумэн hугархай «Залуу наhан» ансамблин үхибүүд Номгон далайн эрьедэхи «Океан» лагерьта амарhанай удаа манай республикада ерээ гэдэ тэмдэглэхэмни.

Ансамблин гол хатаршад—Цырена Цырендоржина Баатар Цэдашиев хоёр олондо hайшаагдаа. Лимбэ, чанза, ятага дээрэ эдир хубүүд хэнhээшье дортохогүйгөөр гүйсэдхөө hэн. Табатайхан Володя хубүүн дуунда дуратайшуулай сэдьхэлые ханаажа, ород, буряад дуунуудые шадамар бэрхээр гүйсэдхэhэн байна.

«Залуу наhан» ансамблин эдир дуушад болон хатаршад саашадаа Ага нютагаа улам суурхуулжа, ходоо урагшатай, бэлиг шадабариа мүлижэ, залитай ябыш гэжэ үреэхэ хүсэлэнтэй.

С. ЖАМБАЛОВА,
Буряадай багшанарай институтай оюутан.

hУРГУУЛИИН hАЙНДЭР

Согто-Хангил hуурында хүүгэдэй хүгжэмэй hургуулиин пэдгэhээр 15 жэл үнгэрбэ. 1979 ондо Улаан-Удын хүгжэмэй училиин дүүргээд нютагаа бусаhан Надежда Динганорбоева түрүүшын багша боложо ерээ hэн. Уданшьегүй баhал эндэхи басаган Ольга Тангатовагай ерэхэдэ, тэдэ хоюулаа энэ hургуулияа хүл дээрэнь табихын түлөө оролдолго нилээд гаргаhан hом.

Мүнөө энэ hургуули округ соогоо дээгүүр эзргэтэй болонхой. Нёдондо шэнэ классууд—гитарын, чаанзын, хуурай, зурагай классууд нэмэжэ нээгдэбэ. Үхибүүдтэ хоёр дабхар байшан үгтэнхэй.

hургуулиин hайндэртэ округой, районуудай болон соёлой эмхи зургаануудай, хүтэлбэрилэгшэдэй зүгөөр амаршалганууд дамжуулагдаа, үнэтэ болэгүүд барюулагдаа. Тэдэнэй тоодо 5 миллион түхэриг мүнгэн округой захиргааниаа телевизор, баян, хаташадай 10 костюмууд гэхэ мэтэ олон эдлэл хэрэгсэлнүүд оролсоно.

Ц. ГОНГОРОВ.

МОНГОЛ АНСАМБЛЬ БҮРГЭДЭ

hаяхан Монголой Булган аймагай үхибүүдэй «Чин» ансамбль Захааминай аймагаар айлшалба. Эдэнэй программада монгол, буряад композиторнуудай дуунууд, монгол, буряад, туркмен бусад арадуудай хатарнууд ороно. 5—6 наhанай хоёр монгол басагад удаа удаагаар монгол дуунуудые хангюурдаба. Цырендолгор, Гомбо болон бусад монгол, буряад композиторнуудай дуунуудые гүйсэдхэбэд. Оркестрэйнь басагад—ятаг дээрэ, хүбүүдынь хуур, лимбэ, хучир, сан хэнгэрэг дээрэ шаадаа.

Концертые хүтэлэгшэ ород хэлэн дээрэ бэрхээр дуугарна. Ансамбль ударидаhан, бэлдэhэн багшанар яhалал оролдожо, эрхим хатаршадые, дуушадые бэлдээ юм байна.

С. ЦЫБЕНОВ.

Бүргэ нютаг.

Шагнагшадые hонирхуулба

Үнгэрhэн апрель hарада hайндэрнүүд яhала олон байгаа. Илангаяа соёлой оршондо. Апрелин hүүл багаар Сергей Коржуковой хүтэлбэрилдэг «Лесоповал» гэhэн бүлэг ерэжэ, концерт-наада харуулба.

«Дружба» кинотеатрай залаар дүүрэн сугларhан зондо онсо шэглэлтэй энэ бүлэг концерт харуулжа, ехэтэ hонирхуулаа. Энэ бүлэгэй ударидагша Сергей Коржуковой хөорэhэнэй удхаар бүхэдэлхэйн зохёохы коллективүүдэй ямарыншье эдэентэй сасуулагдаха, жэшүүлжэ аргагүй, юуб гэхэдэ олон жэлдэ энэ бүлэгэй артистнууд түрмэдэ hууhан байна.

Хэды тингэбэшье энэ бүлэгэй дуулаhан дуунууд гүнзэгы удха шанартай байhаараа шагнагшадай зүрхэ сэдьхэл доhолгобо.

Эдэ удэрнүүдтэ элдэб наhанай хүнүүд эгээл дуратай бүлэгэйнгөө концертнүүдтэ ошожо, халуун альга ташалгаар үгтаа. Тэрэнэй концертын программа зохидоор найруулагданхай, hонин байгаа гэжэ тэмдэглэхээр.

hаяын сагта манай хотодо олондо мэдээжэ артистнууд бэлиг шадабариа харуулха байха.

Д. ЭЛЬЯСОВ,
Ю. ЛОЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Лесоповал» бүлэгэй дуушан Сергей Коржуков дуулана.
Авторай фото.

Майн 15-да оперо болон баледэй театрта Л. Книппер-рэй, Б. Ямпиловай «Агуу гоохон Ангар дүүхэй» балет харуулагдахань.

Түрүүшын баледэй найруулан табигдаhаар 35 жэлэй ойдо энэ зүжэг зорюулагдана. Гол партинуудыень Светлана Эрдынеева (Ангар), Буряадай габьяата артист Вячеслав Васильев (Енисей), Зоригто Хусаев (Хара hалхин) гэгшэд гүйсэдхэхэ.

БАЛЕДТЭ УРИНАБДИ

Буряадай арадай артистка Татьяна Муруева Россин габьяата артист Алексей Павленко хоёрой зохёохы үдэшэ майн 19-дэ болохонь. Энэ үдэшэдэ Россин арадай артистнар Екатерина Самбуева, Юрий Муруев хоёр, Буряадай арадай артистка Людмила Пермякова, баледэй залуу артистнар Норовбат, Светлана Эрдынеева, Баатар Надмитов гэгшэд хабаадалсаха.

Айлшад—«Ариг Ус» гэhэн арадай хоорой коллектив, Уласхоорондын баледэй артистнуудай конкурсын лауреат Денис Муруев (Казань), С. Дягилевай нэрэмжэтэ дулдыданги бэшэ уласхоорондын конкурсын дипломдо хүртэhэн Марат Гумат гэгшэд хабаадалсаха.

Е. ГИЛЬМУЛИНА,
театрай литературна таhагые даагша.

НЭГЭДЭХИ ҮДЭР

Улбугай гэжэ бага hуурында түрэhэн Самбу Хайдапович Булутовай түрэл гарал, мүрысөө эмхидхэhэн «Мир» АКХ-гай хүтэлбэрилэгшэд, аймагай захиргааная түлөөлэгшэд мүрысөөниие нээлгын баяр ёололдо үгэ хэлээ. Аймагай ажахынууд, фермернүүд, районо, Түнхэнэй үндэhэн парк, Саха-Яхадай «Карат» фирмэ, «Годли» гэжэ акционернэ бүлгэм, «Социумбанк», мүн бусад энэ мүрысөө эмхидхэхэдэ туhалhан байна. Ахын аймагай барилдаашадые хүлеэжэ, мүрысөөн түрүүшын үдэр болоогүй. Ахынхид hуни үрэжэ ерээ.

ХОЕРДОХИ ҮДЭР

48 килограмм шэгнүүртэ 9 хүн барилдаба. Эгээн мэдээжэ барилдаашад гэхэдэ, Андрей Матюнов, Юрий Партихеев хоёр байба. Соёлой спортивна комплексын үргэн уужам спортзал соо зон багтажа ядатараа сугларжа барилдаа hонирхон хараа. Эгээн hүүлэй уулзалгада эдэ хоёр бэрхэ барилдаашад хабаяа туршаба. Тэнсүү шанга тулалдаан боложо, судьянар нэмэлтэ саг үгөө. Эндэ Ю. Партихеев зоригтой үсэдөөр добтолоод, эгээн урид балл абажархиба. Нютагайнгаа хүбүүнэй илалтые галбынхид халуун альга ташалгаар үгтаа hэн.

Түнхэнэй аймагай Галба hуурында Хойморой баатар сэрэгшэ, Алдар Солын бүхы гурбан шатын орденто Самбу Хайдапович Булутовай дурасхаалда зорюулагдаhан дүрэ буляалдалгын барилдаагаар мүрысөөн заншалта ёhоор үнгэрбэ. 17-дохиёо үнгэргэгдэhэн эхэ мүрысөөндэ Ахын, Ивалгын, Загарайн, Түнхэнэй аймагуудай барилдаашад, мүн Улаан-Удэ хотын хүүгэдэй спортын 3 hургуулиин шабинар хабаадаа. Хүндэтэй айлшад, артистнууд уригдаhан байгаа. 3 удэрэй туршада үнгэрhэн тулалдаанууд тухай тосшохоноор хөөрэебди.

БААТАР СЭРЭГШЫН ДУРАСХААЛДА

Аймагай захиргааниие толгойлогшын орлогшо В. Степанов, Хэрэнэй дасанай шэрээтэ Балдан лама, С. Х. Булутовай—бэри В. Гыргенова, «Годли» гэжэ акционернэ бүлгэмэй түлөөлэгшэ М. Базаров гэгшэд илагшадa үнэтэй бэлэгүүдые барюулаа. 2-дохи hуури эзэлhэн А. Матюновто мүнгэн шан, үнеэн, алтан зүүдхэл барюулагдаба. 3-дахи hуури эзэлhэн А. Бельков мүн лэ алтан зүүдхэл, мүнгэн шанда хүртөө. 4-дэхи hуурида гараhан Зоригто Ободоевто Яхадай «Карат» фирмын тогтоohон шан-сагаан үнэгэнэй арhан барюулагдаа.

Энэ удэр гоё hайхан концерт болобо. Россин габьяата артистка Дарима Линховоин Вера Дашеевна Лыгденова эжыгнээ түрэhэн нютагта ерэжэ, рояль дээрэ наадаа, сугларhан олон зониие баярлуулаа. Оперо болон баледэй театрай солистнууд Елена Шараева Татьяна Шойдагбаева хоёр прагуу гөөр дуулажа, сугларагшадай халуун альга ташалгандa хүртөө. Галба тоонто нютагтай Елена Шараевае шагнагшад үнэ соо табингүй, үшөө дуулахыень гүйжа байгаа hэн.

ГУРБАДАХИ ҮДЭР

Эдир барилдаашадай дунда үсэд шанга тулалдаанууд үнгэрөө. Республикын чемпион Эрдэни Базаров, Россин Ази хубнин чемпион Николай Зайдаев гэгшэд урагшагүйдөө. Түнхэнэй аймагай Толтын дунда hуургуулиин шабинар Владимир Коняков, Георгий Дылгеров түрүү hуури эзэлээ. Энэ hуургуулиин тренернүүд Александр Степанов, Буряад Республикын физическэ культурын габьяата хүдэлмэрилэгшэ Сырен-Доржо Будаев гэгшэдэй 5 хүмүүжэмэл илалта туйлаа: С. Х. Булутовай аша хүбүүн, 10 классай hурагша Баир Гыргенов, Баир Соктоев, Доржо Хамаганов, Найдан Петухов, Саша Таряшинов. Доржо Хамаганов мүрысөөнэй эрхим барилдаашан гэжэ сэгнэгдэд, түсхай шанда хүртөө. С.-Д. С. Будаев эрхим тренер гэгдэд, Ахын hарлагаар урмашуулагдаа.

Тус тус шэгнүүрнүүдтэ Галбын Жаргал Галсанов, Слава Толмачев, Андрей Хоборков (7-дохи СДЮШОР) илалта туйлаа hэн. Тэдэнэртэ мүнгэн шангууд барюулагдаа. Жаргал Галсанов үсэд зоримгойгоор тулалдаhанай түлөө баатар сэрэгшын түрэлхидэй тусхай шанда хүртэбэ.

Удаань барилдаанай хибэс дээрэ ветерануд уригдаба. «Мир» АКХ-гай шанэрье хониной түлөө үнинэй барилдаашад мүрысөбэ. Хахад финалда Галбын Н. Манзаракшеев, Толтын Буда Таряшинов уулзаба. Тэнсүү хүсэтэйшүүл үни удаан, эсэтэрээ барилдаба. Судьянар тэдэ хоёрые шэгнэжэ үзөөд, 70 граммаар хүнгэн байhан хадань Н. Манзаракшеевтэ финалда барилдаха эрхэ үгэбэ.

Финалда 56 наhатай В. Манзыевтай барилдахадаа, 38 наhатай Н. Манзаракшеев ылалта туйлаба. «Мир» эблэлэй барилгашан хонин шанда хүртөөд, хүндэлэлэй дүхэриг хэбэ.

Баатар сэрэгшын нангин дурасхаалда зорюулагдаhан энэ мүрысөөн ехэ эмхитэй-гээр, hонирхолтойгоор үнгэрөө.

В. СЫДЕЕВ,
эмхидхэлэй комитедэй гэшүүн.

Хэжэнгын дунда hургуулиин 80 жэлэй

«ЖАНА БАГШЫН ШАБИНАР, БОДОГТЫ

Хэжэнгын дунда hургуулиин алдарта ой тэмдэглэгдэхэнь гэжэ дуулахадаа, олон жэлдэ орхигдоод хэбтэhэн альбомуудаа гаргажа, урдандаа абхуулhан фотозурагуудаа анхаржа хараhаб, бага балшар, залуу наhаяа сэдьхэлээ хүдэлгэн дурсанаб, хамта hураhан олон тоото нухэдөө, заалгаhач багшанараа hанан, hанан эльгэлнэб.

Тэрэл hургуулидаа 1-дэхиhээ эхилээд, 10 класс дүүргэтэрөө хэды олон хүбүүд, басагадаар хамта hураа гээшэбиб, хэды олон багшанарта заалгаа гээшэбиб? Тоолохонь бэрхэтэй. Гансал эхин классhаа хойшо олон жэлдэ сугтаа hураhан, хамта үдэhэн үхибүүд нэгэл ондоохон, бүри дүтэ шэнги hанагдахал даа.

Харин хэдышье олон бэрхэ багшанарта заалгаа hаа, нэн түрүүн hайхан сэдьхэлэрээ, hайн үгөөрөө түрүүшын багшанараа дурдаха байдагбди.

«Бидэ Жана багшада заалгаа hэмди»,— гэхэ зон Хэжэнгын түхэреендэ олон лэ байха. Тезд тингэншьегүй яахаб? Ленинэй орденто багша Жана Цыденовна Дугарова наhаараа багшалhан, хэды олон үхибүүдые ажабайдалайнь харгыда гаргаhан байрааб! Үзэг бэшэг мэдэхэгүй сохэшүүлэйшье тэрэ үедэ заалгадаг байhаниинь мэдээжэ ааб даа. Бидэ баhа Жана багшын шабинарбди.

Урдамни аяар 1949 ондо 2-дохи класста hурахадаа, Жана багшатаяа абхуулhан фото-зураг хэбтэнэ, бага зэргэ шарлаашье hаа, яhала эли тодо. Дайнай hүүлэй нилээн хүндэ жэлнүүд hааб даа. Эдихэ хоол, үмдэхэ хубсаhан тулюур, хилээмэнэй ута ээлжэндэ үнихэн лэ байжа, бүхы бүлын нормо, хубриг хүрэхэгүйе абахаш даа... Харин тэрэ үнинэй фото-зураг дээрэ Хэжэнгын түбэй, Ленин-Замай, Сталинай нэрэмжэтэ колхозой үхибүүд булта халзан толгойтойнууд hууна даа.

Тэрэ гэhээр олон жэлэй үнгэрөөшье hаа, түрэл hургуулидаа хамта суглархадаа, «Жана багшын шабинар, бодогты!» гээ hаамни, олохон зон бодохо байха. Тэдэнэй дунда нютагтаа ажаhуудаг басагад соohоо Валя Базарсадуева, Люда Бальжинимаева, Тоня Намдакова (Доржогушаева), Дуся Жамсаранова (Эрдынеева), Валя Дашиева, Люба Чимитова, хүбүүдhээ Володя Бадмацыренов, Дамба Гомбожапов, Энгельс Дивасанов, Виктор (Зунды) Николаев г. м. Олон лэ байха! Ажалдань, ажабайдалдань амжалта, жаргал хүсэнэб.

Зүгөөр хэдэн хүбүүдэймнай ерэхэгүйнь харамтай. Элдэб шалтагаануудhаа болоожо, наhанhаа нүгшэнхэй, түрэлөө уриланхай.

Найдандоржо Намдаков, Дашагэлэг Дондоков, Володя Бальжинимаев, Намжил Чимитдоржиев... Харин тэдэнэймнай хүбүүдынь нэрыень нэрлүүлжэ ябана даа.

Мүнөө hанахада, Жана багшамнай маанадаа хүгшэн эжы шэнгеэр абажа ябадаг байhан багша даа. Номгон даруу зантай, ном ойлгосотойгоор заахаhаа гадна хүн бүхэндэмнай энхэрэн хандалаг бэлэй. Тинхэдэнь бидэшье багшаяа ехээр хүндэлдэг, урмынь хухалхагүй гэн оролдожо, номоо үзэхэш, тоомоо ехээр таhархагүйш. «Найнниемнай үргэжэ, муусымнай даража» байдаг байгаа гэжэ хожом ойлгодог болоо hэмди.

3-дахи класста hуража байхадамнай, Жана Цыденовна Ленинэй орденоор шагнагдаа бэлэй. Бидэ үхибүүд, тон ехээр баярлаа, омогорхообди, карточкаяа абхуулаабди, Харин тэрэнь намда үгы, манай хэн нэгэндэ байhан лэ байха. Тэрэл хабартаа Жана багшамнай наhанhаа нүгшэжэ, маанадаа үншэрүүлээ hэн.

hүүлдэнь бидэниие багша-фронтовик Содном Маланович Будажабон даажа абаад, эхин hуургуули дүүргүүлээ hэн. Сэхэ сэбэр hанаатай, эрилтэ ехэтэй, журамда дуратай багша hэн. Заал hаа, үхибүүндэ ном ойлгуулха гэжэ оролдохо.

Дайнhаа ерэхэдээ, неранэшэг байгаа, түргэн сухалтай, зарим тоомгүй хүбүүдэймнай халзан тархи дээгүүр нугархай шугам ганса нэгэ «нэс» лэ гэшэхэ даа. Тэдэнэйнгээ хоёр нюдэдэй нёлбоhоор дүүрэжэ эхилхэдэнь, адаглаад, саашань наада барижа, энеэлдэхэ эрхэгүй hэн хойноо болоод, хэшэлэй hуухаш даа.

Содном Маланович заахадаа, өөрынгөө той ехэ бэрхэ багша гэжэ hанагдаба. Эрдэмэ жэшээ дурадаhан жүүдые үзэжэ, багшамнай сонсоhоор хүртэтэр түгөөрөө ябаад, «нэрын, зүгэй, хэнэюуд, хэндэ-юундэ», hонинhаа hадаа «үйлэ, хамтын, гаралай» нуудынь hүүлгэжэ, hаhанhаа нүгшэнхэй, түрэлөө уриланхай.

Тингээдышье хожомдоо. Утын зайбаhанай дахаяа газаанаа олоороо эзэргэлжэлдэг багшаяа hанажаhаа, hин нишэ тинтэй даа, ямар түрэл дые сээжэлдэг гэжэ. Мүнөошье бурдые тооло гэжэ бодхоогоо hаань, элиг-элихэн hанагдаа, хэлэхэ байдагби.

«Эхин hуургуулиин дүүргэбэл, ажабайдалдаггүй, эрдэмтэй, дутамаг үбэлдэнуудта бүрилдабажа болодог гэжэ Жана багшынгаа бидэ уулдахадаа ди. Үхибүүдтэ, нэртээ хэлэдэгбэ, шье үхибүүдэйнгө лида ороходо, hайн hуури тэрбэрхэ багшада үлдодог» гээшэ аабди.

Тэрэ гэhээр 45 гэрэлэбэл даа. Жана hүүлнын шабинар далай олон оидо гаар ябанхай. Хэ шынгаа, hуургуули дэр нэрые дэгтэ ябаха гэжэ ороодо.

Мүнөө майн 20-дэ гын дунда hуургуули жэлэй ойдо олоорохоhан шабинар соо, манай классай бүлэ багшада hураhан олохон лэ байха. ниинь ерэжэ наадаhаншье болоно ааб даа. хэдэнь нэгэ hамбаа хэеэ hананаб: «Жана шын шабинар, бодогты! харуулагты!».

С. ЦЫРЕТО
Хэжэнгын дунда hуургуулиие 1959 ондо hэн республикын

1921 он декабри 21-hээ гар

Малай

БААН ГАР

ТАЙИН районой

БАГШАНАРАЙ ДЭЭДЭ hУРГУУЛИДА

БАСАГАД, ХҮБҮҮДГҮЙ ШАЛГАРАА

Д. Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институтай О. Демина, Ю. Потехина, Ю. Черненова, Е. Малова, Т. Парфенова, Е. Кожевникова гэгшэдэй hэн басагадай команда баскетболоор республикан оной чемпионууд боложо тодорбо.

Тус дээдэ hургуулиин хүбүүд мүн лэ нимэ hургэдэ хүртоо.

Тренернүүд О. А. Покацкая, А. Г. Покацкий гэдэй габьяа эндэ горитой гээд тэмдэглэлтэй байна.

ЕВГЕНИЙ БЭРХЭ ДАА

Естественно-географическа факультедэй IV курсын оюутан Евгений Метешов оронойнгоо университетдэ дунда ботаникаар Томск хотодо болоhон бүхэросси-гиадада хабаадаад, гурбадахи hуурин эзэлбэ.

В. НАИДАНОВ

Редактор Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.
РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б.М. Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., РИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), ТОКТОХОЕВА В. Э.

Эмхидхэн байгуулагшад—Буряад Республикын Верховно Совет, Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет
Бүгэдэ буряадай үндэhэн соёлой эблэл болон редакцийн ажалша коллектив.

Манай адрес: 670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилийн үйлсэ, 23, «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакциин телефонууд: редакторай—2.50.96, приемный — 2.54.54, редакторай орлогшонорой — 2.63.08, 2.62.62, харюусалгата секретариат—2.50.52, секретариадай—2.66.76, таhагууд: политическэ—2.55.97 (даагшань), 2.61.35, 2.56.23, социально-экономическа—2.64.36 (даагшань), 2.63.86, 2.67.81, 2.61.35, соёлой эрдэмэй болон hургуулинуудай—2.60.21 (даагшань), 2.57.63, олоныитын хүдэлмэриин ба мэдээсэлэй—2.54.93 (даагшань), 2.34.05, 2.69.58, орш уулгын—2.60.91; корректорнүүдэй—2.33.61, хэбдэлдэ бэлдэгшэдэй—2.35.95. Манай корреспондентнүүд: Агинскда—3.42.19, Закаменскда—30.61.
Буряад Республикын Министрнүүдэй Советэй хэблэлэй телефонууд: директор — 2.49.94, бухгалтери — 2.23.67, вахта—2.56.62.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаhан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэhэг 6.363. Стереотипта тушаагдаhан саг. 19.20.

Буряад Республикын республиканска типографида газетэ хэблэгдээ. Директорэйнь телефон: 2.40.45.
Мүн 69-дэхи номертойгоор бүридхэлэ абтанхай. Зак. № 92.